

مجموعه گزارش‌های سیاستی
فرهنگستان هنر
جمهوری اسلامی ایران

سال‌های ۱۴۰۲-۱۴۰۳

هنرستان

مجموعه گزارش‌های سیاستی
فرهنگستان هنر
جمهوری اسلامی ایران

سال‌های ۱۴۰۲-۱۴۰۳
معاونت پژوهشی و هنری

سال ۱۴۰۲

۱. پیشنهادهای فرهنگستان هنر برای بورس تحصیلی به انضمام فهرست رشته‌های پیشنهادی برای دوره دکتری هنر ۷
۲. پیشنهادهای فرهنگستان هنر برای بازنگری آیین‌نامه ارتقاء اعضای هیئت علمی گروه هنر ۱۳
۳. پیشنهادهای فرهنگستان هنر برای ارتقاء مرتبه اعضای هیئت علمی پیش‌کسوت و تأثیرگذار عرصه هنر در آستانه بازنشستگی ۲۳
۴. پیشنهادهای فرهنگستان هنر برای اصلاح وضعیت آموزش هنر از مدرسه تا دانشگاه ۴۵

سال ۱۴۰۳

۵. پیشنهادهای فرهنگستان هنر برای رشته‌های دارای اولویت گروه تحصیلی هنر برای بهره‌مندی از بورس دانش ۴۹
۶. پیشنهادهای فرهنگستان هنر برای راه‌اندازی رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری ۵۱
۷. پیشنهادهای راهبردی فرهنگستان هنر برای ساماندهی وضعیت دانشگاه‌های هنر ۵۹
۸. آسیب‌شناسی وضعیت آموزش هنر در دوره عمومی ۶۷

پیشنهادهای فرهنگستان هنر برای بورس تحصیلی به انضمام فهرست رشته‌های پیشنهادی برای دوره دکتری هنر

بخش اول: پیشنهادهای فرهنگستان هنر

در این بخش، رشته‌هایی با محوریت سیاست‌گذاری هنر، میان‌رشته‌ای‌ها، فرا رشته‌ای‌ها و فناوری‌های نوین، پیشنهاد می‌شود. عناوین رشته‌های موردنظر و دانشگاه‌های مرجع در این حوزه بدین شرح است:

سیاست‌گذاری هنر:

راهبری، آموزش و سیاست هنرها

(Arts Administration, Education and Policy; Ohio State University; USA)

میان‌رشته‌ای‌ها:

- روان‌درمانی هنر (Art Psychotherapy; Goldsmiths University of London)

- موسیقی درمانی (Music Therapy; Anglia Ruskin University; England)

- نمایش درمانی (Drama therapy; Anglia Ruskin University; England)

فناوری‌های نوین:

- فرهنگ دیجیتال و صنایع خلاق (Digital Culture and Creative Industries; Masaryk University; Czech Republic)

- هنر خلاق و رسانه (Creative Arts and Media; Sunway University Malaysia)

- هنرها و صنایع خلاق (Arts and Creative Industries; London South Bank University)

- رسانه و فناوری‌های هنری (Media and Arts Technology; Queen Mary University of London)

- طراحی صنعتی (گرایش Product Design، Service Design، Design Computing، Design Philosophy)

(Art Design، Design Management)

- گرافیک چندرسانه‌ای (Multimedia Design; Bircham International University (BIU); Spain)

بخش دوم: پیشنهادهای دانشگاه‌های هنر

رشته‌های پیشنهادی کارگروه ویژه بورس تحصیلی متشکل از دانشگاه هنر اصفهان، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران، دانشکده هنر دانشگاه الزهراء، دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر دانشگاه شاهد و نماینده دانشگاه صداوسیما (رئیس دانشکده تولید رادیو و تلویزیون) به شرح ذیل است:

گروه موسیقی: آهنگسازی - اتنوموزیکولوژی - تکنولوژی موسیقی

گروه هنرهای نمایشی: بازیگری - کارگردانی - طراحی صحنه - نمایش عروسکی - سینما

گروه هنرهای تجسمی: انیمیشن - گرافیک چند رسانه‌ای - نقاشی - مجسمه‌سازی - تصویرگری کتاب کودک

گروه معماری و شهرسازی: معماری (گرایش فناوری) - مرمت میراث معماری (گرایش فناوری‌های نوین) - معماری (گرایش هوشمندسازی) - شهرسازی (گرایش طراحی شهری) - باستان‌سنجی (گرایش‌های منشاء‌یابی و سال‌یابی) - مهندسی معماری (گرایش‌های معماری بیونیک و معماری دیجیتال) - معماری (گرایش نظریه‌های فرهنگی در حوزه معماری و شهرسازی) - مهندسی شهرسازی (گرایش‌های شهرسازی خلاق، شهر هوشمند، UX و Urban Design) - طراحی صنعتی (گرایش‌های Art Design, Design Management, Design Philosophy, Design Computing, Service Design, Product Design).

گروه چندرسانه‌ای هنر: کارگردانی انیمیشن و بازی‌های رایانه‌ای - صنایع فرهنگی و خلاق - گیم‌فیکیشن - هوش مصنوعی - طراحی لباس هوشمند.

فهرست رشته‌های پیشنهادی برای دوره دکتری هنر به همراه دانشگاه‌های ارائه دهنده

No	Disciplines Title	عنوان رشته	Universities
1	Art History	تاریخ هنر	Selinus University of Science and Literature; London
2	Art History and Education	تاریخ هنر و آموزش	University of Arizona; USA
3	Art History and Visual Culture	تاریخ هنر و فرهنگ دیداری	University of Exeter; Enfland
4	History and Theory of Arts	تاریخ و نظریه هنر	Kaunas University of Technology; Kaunas, Lithuania
5	Geography and History of Art	جغرافیا و تاریخ هنر	Universidade Santiago de Compos- tela; Spain
6	Art, Cultural and Intellectual History	تاریخ هنری، فرهنگی و فکری	University of London, School of Advanced Study; London
7	Archaeology and History of Art	باستان شناسی و تاریخ هنر	Koc Univerity; Turkey
8	Art Criticism	نقد هنر	Altai State University; Russia
9	Proficiency in Art	مهارت در هنر	Yasar University; Izmir Turkey
10	Humanities, Art and social Siences	علوم انسانی، هنر و علوم اجتماعی	Swinburne University of Technolo- gy; Melbourn
11	Art, Literature and Cultural Studies	هنر، ادبیات و مطالعات فرهنگی	Aarhus University; Denmark
12	Arts Administration, Education and Policy	راهبری، آموزش و سیاست هنرها	Ohio State University; USA
13	Arts management and cultural Policy	مدیریت هنری و سیاست فرهنگی	University of Manchester; England
14	Music Research	پژوهش موسیقی	King's College; London
15	Keyboard Performance and Pedagogy	اجرای موسیقی و آموزش	University of Miami; USA
16	Musicology	موسیقی شناسی	University of Bern; Switzerland

No	Disciplines Title	عنوان رشته	Universities
17	Historical Musicology and Music Theory	موسیقی‌شناسی تاریخی و نظریه موسیقی	University of Buffalo; USA
18	Art Psychotherapy	روان‌درمانی هنر	Goldsmiths University of London
19	Music Therapy	موسیقی‌درمانی	Anglia Ruskin University; England
20	Music Technology	فناوری موسیقی	University of York; England
21	Creative Music Practice	تمرین خلاقانه موسیقی	University of Edinburgh; Scotland
22	Musical Arts	هنرهای موسیقایی	University of Utah; USA
23	Musical Arts in Performance	هنرهای موسیقایی در اجرا	University of Nevada; USA
24	Music Theory	نظریه موسیقی	University of Arizona; USA
25	Music Education	آموزش موسیقی	Kent State University; USA
26	Vocal Pedagogy and Performance	آموزش آواز و اجرا	University of Miami; USA
27	Film Studies	مطالعات فیلم	University of Surrey; England
28	Film, Media and Communication	فیلم، رسانه و ارتباطات	University of Portsmouth; England
29	Film and Television	فیلم و تلویزیون	University of Bristol; England
30	Applied Theatre	نمایش کاربردی	University of Manchester; England
31	Theatre, Film, Television and interactive Media	نمایش، فیلم، تلویزیون و رسانه‌های تعاملی	University of York; England
32	Performing arts opportunities	فرصت‌های هنرهای نمایشی	university of Lincoln; England
33	Drama therapy	نمایش درمانی	Anglia Ruskin University; England
34	Theatre Studies(playwriting)	مطالعات نمایش (نمایش نامه‌نویسی)	University of Essex; England
35	Visual and Performing Arts	هنرهای نمایشی و تصویری	The University of Texas at Dallas
36	Fine Arts and Art Conservation	هنرهای زیبا و حفاظت از هنر	Pedagogical University of Krakow; Poland
37	Children's Book Illustration	تصویرگری کتاب کودک	Anglia Ruskin University; England

No	Disciplines Title	عنوان رشته	Universities
38	Design	طراحی	Swinburne University of Technology; Melbourne
39	Apparel Design	طراحی پوشاک	Cornell University; USA
40	Apparel and Textiles	پوشاک و منسوجات	Kansas State University; USA
41	Material Design and Innovation	طراحی مواد و نوآوری	University of Buffalo; USA
42	Arts and Creative Industries	هنر و صنایع خلاق	London South Bank University
43	Creative Arts and Media	هنر خلاق و رسانه	Sunway University Malaysia
44	Art, Design and Media	هنر، طراحی و رسانه	Nanyang Technology University; Singapore
45	Digital Games Development	توسعه بازی‌های دیجیتال	IADE; Lisbon, Portugal
46	Digital Design and Technologies	طراحی دیجیتال و فناوری‌ها	Staffordshire University; England
47	Digital Media	رسانه‌های دیجیتال	Newcastle University; England
48	Media and Arts Technology	رسانه و فناوری هنری	Queen Mary University of London
49	Digital Culture and Creative Industries	فرهنگ دیجیتال و صنایع خلاق	Masaryk University; Czech Republic
50	Arts, Technology, and Emerging Communication	هنر، فناوری و ارتباطات نوظهور	The University of Texas at Dallas
51	Studio Art	هنر استودیو	Burren College of Art; Galway, Ireland;
52	Computational Media and Arts	رسانه‌های محاسباتی و هنر	The Hong Kong University of Science and Technology
53	Intelligent Games and Games Intelligence	بازی‌های هوشمند و هوش بازی‌ها	University of York; England

پیشنهاد‌های فرهنگستان هنر برای بازنگری آیین‌نامه ارتقاء اعضای هیئت علمی گروه هنر

مقدمه

در تمامی نظام‌های آموزشی و پژوهشی آکادمیک در جهان، اعضای هیئت علمی از ارکان اساسی محسوب شده و توجه به جایگاه ایشان به عنوان اصلی مهم در تحقق اهداف آن مراکز در نظر گرفته می‌شود، به طوری که پیشرفت و ترقی دانشگاه‌ها و ارتقاء کیفیت به توسعه و ترقی این گروه پیوند خورده است. در واقع بهره‌مندی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی از اعضای هیئت علمی توانمند، خلاق و متبحر هسته اصلی اثربخشی مؤسسات آموزش عالی است.

اولین آیین‌نامه استخدامی اعضای هیئت علمی به سال ۱۳۴۸ توسط دانشگاه تهران تهیه و به تصویب رسید. این آیین‌نامه بر اساس چهار جنبه فعالیت‌های «فرهنگی، آموزشی، پژوهشی و اجرایی» تنظیم شده بود، به مرور زمان تغییرات گوناگونی بر آیین‌نامه اعمال شد تا جایی که در حال حاضر به قانونی پیچیده و فرادست در سازوکار نظام دانشگاهی تبدیل شده است و بر تمامی فرایندهای علمی، اجرایی و آموزشی و نیز حقوقی و قانونی مراکز آموزشی و پژوهشی کشور تأثیر گذاشته است.

آخرین نسخه آیین‌نامه در تاریخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب و از تاریخ ۱۳۹۵/۰۷/۰۱ برای کلیه مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری دولتی و غیردولتی وابسته به وزارت علوم و سایر دستگاه‌های اجرایی و نهادهای عمومی کشور لازم‌الاجرا شده است. تمامی قوانین استخدامی شامل تبدیل وضعیت‌ها، ترفیع‌های سالانه، ارزشیابی‌های آموزشی، ارزشیابی‌های پژوهشی و کلیه قوانین مربوط به هیئت علمی، مستند به این آیین‌نامه است. اجرای یکپارچه آیین‌نامه ارتقاء برای تمامی دانشگاه‌ها و گروه‌های تحصیلی به یکی از چالش‌های اساسی حوزه آموزش عالی تبدیل شده است. اغلب جامعه دانشگاهی که آیین‌نامه ارزیابی عملکرد اعضای هیئت علمی مؤسسه‌های آموزش عالی را بررسی کرده‌اند. این آیین‌نامه را چالش برانگیز و در مواردی آسیب‌زا دانسته‌اند و در گروه هنر این چالش‌ها، آسیب‌های بیشتری به همراه داشته است. در واقع آیین‌نامه فعالیت‌های اعضای هیئت علمی در کلیه گروه‌های تحصیلی را به رغم تفاوت‌های ماهوی مبتنی بر یک الگوی واحد مورد ارزیابی و سنجش قرار می‌دهد.

گروه تحصیلی هنر یکی از شش گروه تحصیلی موجود در نظام آموزش عالی ایران است که با ۲۳۱۹۱۷ نفر دانشجو، ۷ درصد از کل دانشجویان کشور را شامل می‌شود. از سوی دیگر این گروه دارای ۳۲۳۰ نفر عضو هیئت علمی تمام وقت است که ۳/۷ درصد از کل اعضای هیئت علمی تمام وقت وزارت علوم را در برمی‌گیرد^۱. مرور منابع و پیشینه‌های تحقیقاتی نشان می‌دهد که تاکنون در ایران پایش علمی مستقل و دقیقی بر روی گروه تحصیلی هنر صورت نگرفته است. بدیهی است بدون در نظر گرفتن ماهیت یک گروه تحصیلی و فراهم آوردن اطلاعات کافی از متغیرهای آن نمی‌توان قوانین و ضوابط مؤثر و کاربردی در قالب آیین‌نامه‌ها و شیوه‌نامه‌های مرسوم را تدوین نمود.

با آنکه زمینه‌های فعالیت یک عضو هیئت علمی یا پژوهشگر در یک مؤسسه آموزش عالی گوناگون است، ولی پژوهش و انتشار به‌ویژه مقاله در نشریه‌های علمی به کلیدی‌ترین ابزار برای ارتقاء به جایگاه‌های بالاتر علمی برای نمونه دانشجویی

۱. آمار و ارقام ارائه شده بر اساس آخرین آمار مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی تا پایان سال ۱۳۹۹ است.

و استادی تبدیل شده است؛ این در حالی است که بسیاری از دانشگاهیان، به دلیل علاقه‌شان به تدریس یا خدمات یا حتی برای تبدیل کردن جهان به جای بهتری برای زندگی به این حرفه کشیده می‌شوند. با این حال، این تعهدات حرفه‌ای به رسمیت شناخته نمی‌شوند و آنچه که در بسیاری از مؤسسه‌های آموزش عالی دیده می‌شود آن است که فضای خلاقیت و نوآوری به جای آنکه گسترش یابد محدود می‌شود. این مسائل و مشکلات برای اعضای هیئت علمی گروه تحصیلی هنر دو چندان است زیرا رشته‌های هنر آمیخته‌ای از نظر، ایده، مهارت، خلاقیت آفرینش و زایش هستند و به نظر می‌رسد با این چالش‌ها و پیچیدگی‌ها باید طرحی نو در انداخت و به سمت روش‌ها و شیوه‌های ارتقاء کارآمدتری قدم برداشت.

مسئله ارزیابی پژوهش و پژوهشگران هنر امری بسیار مهم و قابل توجه است تا جایی که اگر این ارزیابی‌ها درست انجام نشوند، مسیر آموزش و پژوهش هنر را منحرف خواهند کرد و اثرات مخربی بر جای خواهند گذاشت که ممکن است اصلاح آن‌ها و اصلاح رفتار کسانی که موضوع این ارزیابی‌ها بوده‌اند سال‌ها یا دهه‌ها به طول بیانجامد.

فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۴۰۰، بر اساس بند ۱۰ ماده ۲ اساسنامه مبنی بر «بررسی کاستی‌های نظام آموزشی کشور در زمینه هنر و پیشنهاد به مراجع ذی‌ربط»، جلسات متعددی را با رؤسا، معاونان آموزشی و اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های هنر ایران برگزار کرده و پایش‌های متعددی در راستای شناسایی محدودیت‌ها و چالش‌های نظام آموزش عالی هنر را به انجام رسانده است. نتایج نشانگر آن است که یکی از مشکلات اصلی اعضای هیئت علمی هنر، ناکارآمدی آیین‌نامه ارتقاء در سنجش و ارزیابی فعالیت‌های اعضای هیئت علمی این حوزه است.

آسیب‌شناسی آیین‌نامه ارتقاء برای گروه تحصیلی هنر

۱. پژوهش محور بودن آیین‌نامه ارتقاء و فقدان توجه به آفرینش هنری

آیین‌نامه ارتقاء پژوهش محور است در نتیجه به فعالیت‌های آن دسته از اعضای هیئت علمی هنرمند که بر خلق و آفرینش هنری تمرکز دارند توجه کافی مبذول نشده است. اهمیت تولید محتوا در قالب مقاله علمی نسبت به فعالیت‌های هنری در بندهای این آیین‌نامه مشهود است. در این راستا حتی تعریف مشخصی از اثر بدیع هنری که می‌تواند واجد امتیاز باشد، نیز ارائه نشده است و این امر سبب فقدان ارزشیابی مناسب آفرینش‌های هنری اعضای هیئت علمی شده است. برای مثال رشته موسیقی دارای برون‌دادهایی از جمله کنسرت‌های انفرادی، گروهی و خارجی، آهنگسازی، انتشار آلبوم، ساخت قطعه برای فیلم و سریال و رهبری ارکستر است. پژوهش اخیر نشان داده است که آیین‌نامه ارتقاء تنها ۲۷/۳ درصد فعالیت اعضای هیئت علمی رشته موسیقی را در برمی‌گیرد. این امر در مورد هنرهای نمایشی سینما و دیگر رشته‌های گروه هنر مصداق دارد، بسیاری از اساتید پیشکسوت هنرمند با وجود آفرینش‌ها و خدمات ارزنده در عرصه هنر به دلیل عدم تناسب آیین‌نامه ارتقاء با ماهیت فعالیت‌های هنری آن‌ها در مرتبه مربی یا استادیاری متوقف شده‌اند. این امر به عنوان یکی از نشانه‌های ناکارآمدی آیین‌نامه ارتقاء محسوب می‌شود، در راستای رفع این مشکل، فرهنگستان هنر در جلسه شماره ۷۶ مورخ ۱۴۰۱/۱۰/۱۲ شورای هنر شورای عالی انقلاب فرهنگی، طرحی با عنوان ارتقاء مرتبه اعضای هیئت علمی پیشکسوت و تاثیرگذار عرصه هنر در آستانه بازنشستگی در شورای هنر شورای عالی انقلاب فرهنگی ارائه و ماده واحده‌ای بر مبنای آن تدوین و ارائه نمود. بر اساس این طرح «اعضای هیئت علمی پیشکسوت هنر که در شرف بازنشستگی هستند، با لحاظ خدمات و ارزشیابی آفرینش‌های هنری آنان با ارتقاء حداقل یک مرتبه علمی به افتخار بازنشستگی نائل می‌شوند». تبصره - معرفی اعضای هیئت علمی شاخص و پیشکسوت هنرمند در دانشگاه‌ها با پیشنهاد فرهنگستان هنر و تصویب شورای هنر صورت می‌پذیرد.

۲. روند کند تبدیل وضعیت اعضای هیئت علمی هنر

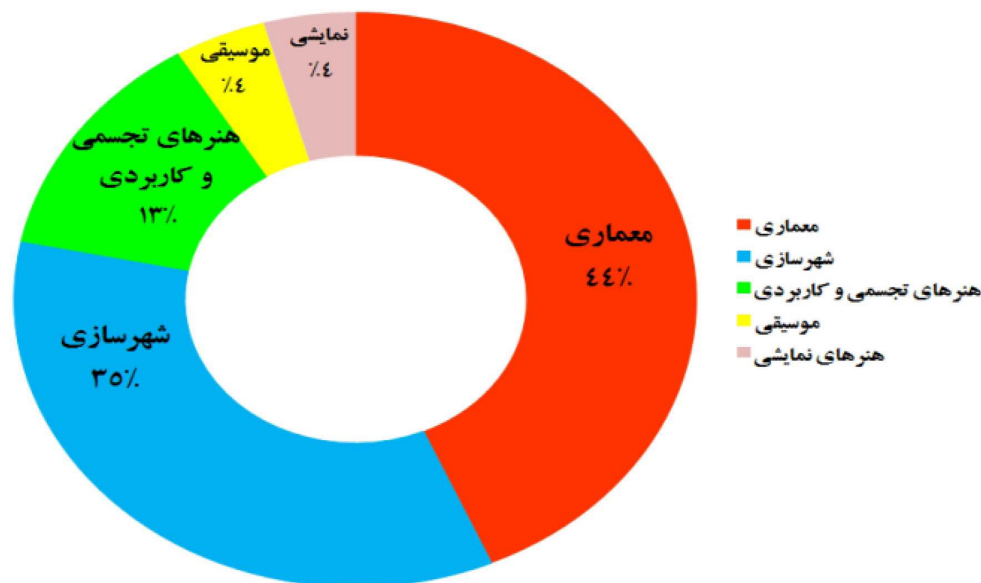
در حال حاضر ۳۲۳ عضو هیئت علمی تمام وقت در گروه تحصیلی هنر در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی اشتغال دارند. بررسی شاخص‌های آموزش برنامه ششم توسعه در گروه هنر و آمار اعضای هیئت علمی این گروه به تفکیک مرتبه علمی حاکی از آن است که روند تبدیل وضعیت اعضای هیئت علمی هنر به کندی صورت می‌پذیرد. در قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه برای سال ۱۳۹۹ نسبت هیئت علمی تمام وقت استادیار به بالا به کل هیئت علمی تمام وقت در دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم ۹۰ درصد ذکر شده، این در حالی است که پایش صورت گرفته نشان می‌دهد شاخص مذکور در همان سال برای گروه هنر کمتر از ۶۰ درصد بوده است.^۱

۱. قانون برنامه ششم توسعه، بخش ۱۲- آموزش عمومی، آموزش عالی و علم و فن‌آوری، ماده ۶۶، جدول ۱۱

بررسی آمار اعضای هیئت علمی هنر به تفکیک مرتبه علمی نشان می‌دهد که بالغ بر ۹۰ درصد در مرتبه مربی و استادیاری هستند (جدول ۱). از سوی دیگر پایش انجام شده حاکی از آن است که بالغ بر ۸۰ درصد از اعضای هیئت علمی شاغل در گروه هنر که به مرتبه استادی نائل شده‌اند از رشته‌های معماری و شهرسازی و عده‌ای نیز از رشته‌های نامرتبط با هنر هستند. این در حالی است که استادان متخصص در رشته‌های هنر با توجه به محدودیت‌های آیین‌نامه فعلی به ندرت امکان ورود به چرخه ارتقاء مرتبه را داشته‌اند (نمودار ۱).

جدول ۱. آمار اعضای هیئت علمی تمام وقت دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی هنر به تفکیک زیرنظام و مرتبه علمی تا پایان سال ۱۳۹۹

ردیف	زیرنظام	استاد	دانشیار	استادیار	مربی	مربی آموزشیار	جمع
۱	وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	۳۸	۱۳۱	۵۴۵	۴۷۵	۱	۱۱۹۰
۲	وابسته به دستگاه‌های اجرایی	۳	۶	۱۷	۲۲	۰	۴۸
۳	دانشگاه آزاد اسلامی	۳۴	۹۶	۸۳۰	۷۴۷	۶	۱۷۱۳
۴	مؤسسات آموزش عالی غیردولتی و غیر انتفاعی	۳	۳	۶۷	۲۰۶	۰	۲۷۹
	جمع	۷۸	۲۳۶	۱۴۵۹	۱۴۵۰	۷	۳۲۳۰

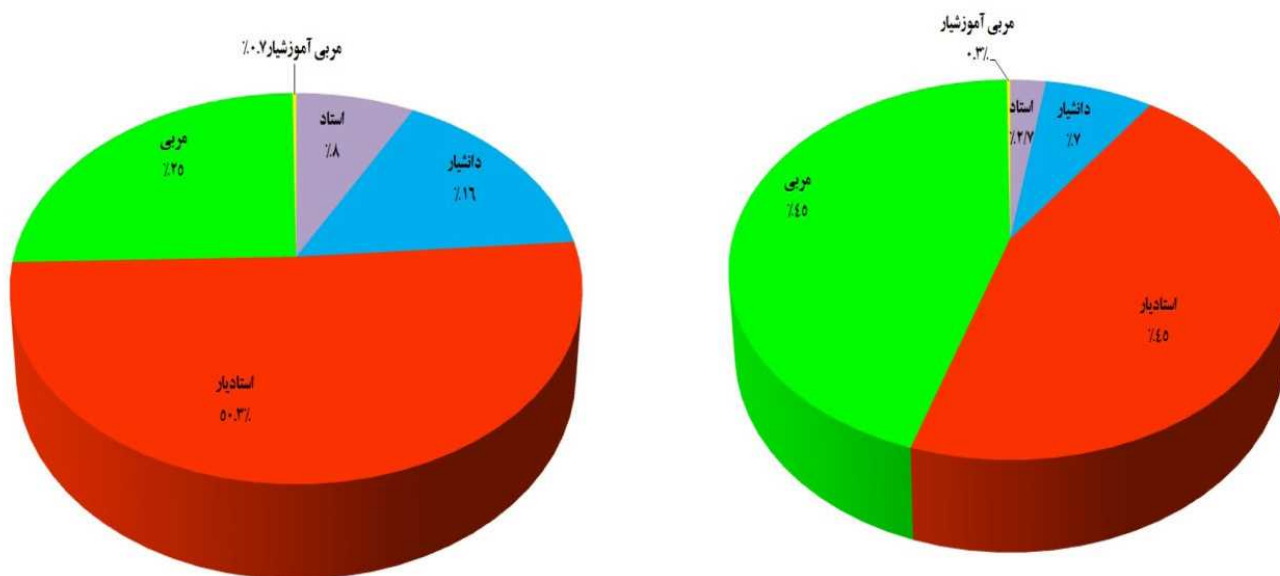
نمودار ۱. سهم اعضای هیئت علمی هنر با مرتبه استادی به تفکیک گروه تحصیلی تا پایان سال ۱۳۹۹

۳. یکسان نگرى به اعضای هیئت علمی هنر با مرتبه مربی همانند مربیان سایر گروه‌های تحصیلی

پایش‌های انجام شده مبین این مهم است که بالغ بر ۴۵ درصد اعضای هیئت علمی هنر در مرتبه مربی هستند (نمودار ۲) و این گروه نسبت به سایر گروه‌های تحصیلی بیشترین سهم مربی در نظام آموزش عالی ایران را دارا است (نمودار ۳). نکته قابل توجه اینکه بسیاری از دروس رشته‌های گروه هنر ماهیت کارگاهی داشته و بخش عمده این دروس توسط اعضاء هیئت علمی با مرتبه مربی ارائه می‌شود.

این در حالی است که سازوکار مناسبی برای ارتقاء این گروه (مربیان) در نظر گرفته نشده است. در واقع یک مربی هنر تنها در صورت اخذ مدرک دکتری، امکان ورود به چرخه ارتقاء را خواهد داشت. با لحاظ شرط مذکور این افراد پس از دریافت دکتری تمایلی به تدریس در دروس کارگاهی که مستلزم زحمت و صرف وقت و انرژی بیستری است، نشان نمی‌دهند و بدین ترتیب پیکره اصلی دروس هنر که مستلزم تجربه و عمق بینش هنری است به مرور زمان دچار تغییر و تزلزل شده و آسیب‌های جبران‌ناپذیری به پیکره آموزش عالی هنر وارد خواهد شد. حال آنکه با توجه به ماهیت فعالیت‌های اعضای هیئت علمی در مرتبه مربی گروه هنر، نه تنها داشتن مدرک دکتری ضروری نیست بلکه در نظام‌های دانشگاهی سایر کشورها نیز در بسیاری از رشته‌های آفرینش محور هنر، دوره دکتری برگزار نمی‌شود. با این حال به رغم اهمیت موضوع فوق‌الذکر در سال‌های اخیر آیین‌نامه جدید با حذف بند ارتقاء مربی به استادیار بدون مدرک دکتری بر این مشکلات افزوده است.

شماره ۳، سهم هیئت علمی تمام‌وقت در سایر گروه‌های تحصیلی به تفکیک مرتبه علمی تا پایان سال ۱۳۹۹
شماره ۲، سهم هیئت علمی تمام‌وقت هنر به تفکیک مرتبه علمی تا پایان سال ۱۳۹۴

افزون بر آنچه گفته شد برخی از مباحثی که به عنوان عوامل ناکارآمدی آیین‌نامه ارتقاء اعضای هیئت علمی برای کلیه گروه‌های تحصیلی مطرح است، می‌تواند در حوزه هنر نیز مورد بررسی و تأمل قرار گیرد و متناسب با ویژگی‌های نظام آموزش عالی هنر باز تعریف شود. در این رابطه می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

الف: فقدان آمایش آموزش عالی در ایران و عدم توجه به موضوع مأموریت‌گرایی در دانشگاه‌ها

خلاء مأموریتی در دانشگاه‌های ایران، یکی از مشکلات اصلی آموزش عالی است به طوری که تاکنون بارها در طرح‌ها و مصوبات مجلس شورای اسلامی و شورای عالی انقلاب فرهنگی مطرح شده؛ اما این مصوبات اجرایی نشده‌اند. شورای عالی انقلاب فرهنگی اسفندماه سال ۱۳۹۴ طرح آمایش آموزش عالی را تصویب کرد که در ماده یک، سه و پنج مصوبه آمایش به ضرورت مأموریت‌گرایی دانشگاه‌ها اشاره شده است. در این مصوبه مأموریت‌گرایی، دانشگاه به عنوان چالشی جدی و دارای اولویت در نظام آموزش عالی مطرح گردید. بدون توجه به مأموریت‌گرایی نمی‌توان در موضوع ارتقاء هیئت علمی موفق بود چرا که در وضعیت فعلی، ارتقای فرد الزاماً موجب ارتقای سازمان نمی‌شود و این مهم یکی دیگر از آسیب‌های جدی آیین‌نامه ارتقاء است.

ب. ابهام در سازوکار پیوند نیازها و تقاضاهای جامعه و صنعت با آموزش و پژوهش دانشگاهی

در صورتی که سازوکاری برای پیوند فعالیت‌های دانشگاهی با نیازها و اولویت‌ها و تقاضاهای بخش‌های مختلف جامعه صورت نگیرد، حتی اگر آیین‌نامه نیز بر این مهم تأکید نماید، در عمل نتایج مثبتی از فعالیت‌های اعضای هیئت علمی

را نمی‌توان توقع داشت. برای حل این چالش، نیاز است که آیین‌نامه‌های ارزیابی به اندازه کافی به عناصر مرتبط با همکاری دانشگاه و صنعت و یا نهادهای فرهنگی و اجتماعی متناسب با اهداف و چشم‌اندازهای آموزش عالی هنر توجه داشته باشند.

پ. فقدان نظام ارزیابی اعتبار سنجی و تضمین کیفیت آموزش عالی

شایان ذکر است که بحث نظارت، ارزیابی و تضمین کیفیت نهادهای علمی در سند نقشه جامع علمی کشور به عنوان یک اقدام ملی، در راهبرد کلان ۶ مورد توجه قرار گرفته است.

کلیه عوامل مطرح شده حاکی از آن است که آیین‌نامه ارتقاء در گروه تحصیلی هنر نیاز به بازنگری و تغییرات اساسی دارد.

پیشنهاد‌های فرهنگستان هنر برای بازنگری آیین‌نامه ارتقاء (بر مبنای مطالعات تطبیقی سایر کشورها)

معاونت پژوهشی و هنری فرهنگستان هنر در راستای آسیب‌شناسی آیین‌نامه ارتقاء گروه تحصیلی هنر و ارائه پیشنهاد جهت رفع کاستی‌های موجود و تدوین الگوی مطلوب، مطالعات تطبیقی در این زمینه را از محورهای اصلی اولویت‌های پژوهشی خود قرار داده و بر این مبنای پروژه‌های تحقیقاتی تعریف شده است. هر چند بر اساس پیشینه‌های انجام شده، کلیه مواد آیین‌نامه ارتقاء از جمله فعالیت‌های فرهنگی، آموزشی و اجرایی نیاز به بازنگری جدی دارد، اما چالش اصلی در فرایند ارتقاء هیئت علمی هنر بر ماده ۳ آیین‌نامه متمرکز است. لذا پیشنهاد‌های ارائه شده بر مفاد این ماده متمرکز دارد و بر این اساس پیشنهاد‌هایی برای گروه تحصیلی هنر به شرح ذیل ارائه شده است:

۱. اعضای هیئت علمی به سه گروه «هنرمند»، «پژوهشگر» و «هنرمند-پژوهشگر» تقسیم شوند و تدوین و تنظیم ضوابط ارزشیابی بر اساس توانمندی هر گروه صورت گیرد. این تقسیم‌بندی در تجربه‌های جهانی مشابه نیز مرسوم است.

۲. ارزشیابی اعضای هیئت علمی بر اساس نوع فعالیت‌ها «آفرینش»، «پژوهش» و «آفرینش-پژوهش» انجام پذیرد.

۳. به منظور انعکاس آثار بدیع اعضای هیئت علمی هنر «نشریه هنری-پژوهشی» راه اندازی شود (طرح پیشنهادی این نشریه به پیوست آمده است).

۴. برای هر یک از بندهای جدول مربوط به ماده ۳ آیین‌نامه که شامل فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی است بندهای مکمل در قالب «جدول فعالیت‌های آفرینش محور اعضای هیئت علمی هنر» پیشنهاد می‌شود. به منظور ارزیابی عملکرد آن دسته از اعضای هیئت علمی که آفرینش‌های هنری، تنها برون‌داد آن‌ها و یا سهم قابل توجهی از فعالیت‌های آن‌ها است، بندهای پیشنهادی مکمل برای جدول ماده ۳ آیین‌نامه ارتقاء با رویکرد انطباقی ارائه شده است.

در ادامه به جزئیات انطباق فعالیت‌های پژوهش محور با فعالیت‌های آفرینش محور اعضای هیئت علمی پرداخته و در پایان چارچوب پیشنهادی برای فعالیت‌های آفرینش محور ارائه می‌شود.

جدول ۰۲. انطباق فعالیت‌های پژوهش محور با فعالیت‌های آفرینش محور اعضای هیئت علمی هنر

بند	موضوع فعالیت‌های پژوهش محور	موضوع پیشنهادی فعالیت‌های آفرینش محور
۱	مقاله علمی- پژوهشی منتشر شده در نشریه‌های علمی- پژوهشی معتبر ^۱	مقاله یا نقد آثار هنری منتشر شده در نشریه هنری- پژوهشی
۲	مقاله علمی- مروری منتشر شده در نشریه‌های معتبر	گزارش و معرفی اثر هنری توسط شخص هنرمند
۳	مقاله‌های علمی و تحشیه در نشریات علمی- ترویجی	بررسی و نقد اثر هنری توسط هنرپژوهان
۴	مدخل چاپ شده در دانشنامه‌ها یا دایره‌المعارف‌ها	آثار هنری چاپ شده در دانشنامه‌ها، دایره‌المعارف‌ها و مجموعه‌های معتبر
۵	مقاله علمی کامل ارائه شده در همایش‌های علمی معتبر ملی و بین‌المللی	آثار هنری پذیرفته و ارائه شده در رویدادهای هنری معتبر ملی و بین‌المللی
۶	خلاصه مقاله علمی ارائه شده در همایش‌های علمی معتبر ملی و بین‌المللی	آثار منتشر شده در کاتالوگ رویدادهای هنری معتبر ملی و بین‌المللی
۷	مقاله علمی- پژوهشی مستخرج از رساله متقاضی *	مقاله علمی مستخرج از رساله متقاضی
۸	تولید دانش فنی /اختراع/اکتشاف منجر به تولید و تجاری‌سازی محصول	طراحی و برگزاری نمایشگاه‌های هنری (نمایشگاه گردانی)
		ابداع و تولید محصولات هنری- پژوهشی؛ طراحی و ساخت وسیله و ابزاری که در تولید آثار هنری نقش آفرینی کند.
		ثبت مالکیت اثر هنری
۹	گزارش علمی طرح‌های پژوهشی و فناوری با طرف قرارداد خارج از موسسه	گزارش فرآیند آفرینش آثار هنری در سطح استانی، منطقه‌ای، ملی یا بین‌المللی در نشریه هنری
۱۰	اثر بدیع و ارزنده هنری یا ادبی و فلسفی چاپ شده	اثر بدیع و ارزنده هنری مطابق با شاخص‌های مصوب
۱۱	ایجاد ظرفیت فعال در جذب اعتبار پژوهشی (گرنٹ) داخلی با بین‌المللی	ایجاد ظرفیت فعال در جذب اعتبار آفرینش هنری (داخلی و خارجی)
۱۲	تصنیف، تالیف، تصحیح انتقادی، ترجمه کتاب، دانشنامه	انتشار کتاب از مجموعه آثار هنرمند، نقد و بررسی مستقل آثار هنرمندان برجسته در انتشارات معتبر
۱۳	راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه کارشناسی ارشد و یا رساله دکتری*	راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه کارشناسی ارشد و یا رساله دکتری
۱۴	کرسی‌های نظریه‌پردازی*	کرسی‌های نظریه‌پردازی
۱۵	کسب رتبه در جشنواره‌های داخلی و خارجی	کسب رتبه در رویدادهای معتبر هنری داخلی و خارجی
۱۶	داوری و نظارت بر فعالیت‌های پژوهشی	داوری و نظارت بر رویدادهای هنری

* این موارد تغییر نکرده‌اند

جدول ۳. چینی پیشنهادی جدول فعالیت‌های آفرینش محور اعضای هیئت علمی هنر

بند	موضوع
۱	آفرینش اثر بدیع و ارزنده هنری
۲	مقاله هنری - پژوهشی
۳	گزارش یا نقد اثر هنری توسط شخص یا سایرین در نشریات حوزه هنر
۴	مقالات درباره متقاضی و استنادات مهم اخذ شده در نشریات تخصصی
۵	آثار هنری چاپ شده در دانشنامه‌ها، دایره‌المعارف‌ها و مجموعه‌های معتبر
۶	آثار پذیرفته و ارائه شده در رویدادهای هنری معتبر ملی و بین‌المللی
۷	آثار منتشر شده در کاتالوگ رویدادهای هنری معتبر ملی و بین‌المللی
۸	کسب رتبه در رویدادهای معتبر هنری داخلی و خارجی
۹	ابداع و تولید محصولات هنری
۱۰	گزارش فرآیند آفرینش آثار هنری
۱۱	انتشار کتاب از مجموعه آثار هنرمند؛ نقد و بررسی مستقل آثار هنرمندان برجسته در انتشارات معتبر
۱۲	ایجاد ظرفیت فعال در جذب اعتبار آفرینش هنری (داخلی و خارجی)
۱۳	داوری و نظارت بر رویدادهای هنری
۱۴	مقاله علمی - پژوهشی یا هنری - پژوهشی مستخرج از رساله متقاضی*
۱۵	راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه کارشناسی ارشد و یا رساله دکتری*
۱۶	کرسی‌های نظریه‌پردازی*

بیان مسئله

پژوهش محوری یکی از مهم‌ترین آسیب‌های آیین‌نامه ارتقاء مرتبه برای اعضای هیئت علمی گروه هنر است. تدابیر اندیشیده شده در این آیین‌نامه برای فعالیت‌های آن دسته از اعضای هیئت علمی که بر آفرینش هنری تمرکز دارند برای اخذ امتیازات لازم، ناکافی و نامتناسب است. اهمیت تولید محتوا در قالب مقاله علمی - پژوهشی نسبت به آفرینش هنری در بندهای این آیین‌نامه سبب فقدان ارزشیابی مناسب آفرینش‌های هنری اعضای هیئت علمی شده است. یکی از پیشنهاد‌های فرهنگستان هنر برای حل این چالش راه‌اندازی **نشریه هنری - پژوهشی** است.

تعاریف

نشریه هنری - پژوهشی: نشریه آفرینش محور با درجه اعتبار هنری - پژوهشی (هم امتیاز با علمی - پژوهشی) برای بازتاب «آثار بدیع هنری» اعضای هیئت علمی هنرمند که با انتشار اطلاعات این آثار در این نشریه می‌توانند امتیاز مربوط به مقالات علمی - پژوهشی در جدول شماره ۳-۱ آیین‌نامه را کسب کنند.

در دانشگاه‌های معتبر جهان برای اطلاع‌رسانی در حوزه معرفی آثار بدیع اعضای هیئت هنر، نشریه‌ها و پایگاه‌های مختلفی طراحی شده که می‌توان به مواردی از قبیل پایگاه دانشگاه چپمن Chapman University Digital Commons و نشریه دانشگاه تگزاس Faculty Creative works (the university of Texas at Arlington) اشاره کرد.

اثر بدیع هنری: در آیین‌نامه‌های دانشگاه‌های هنر داخل و خارج کشور اثر بدیع به اشکال مختلفی تعریف شده است، از آن جمله به موارد زیر می‌توان اشاره کرد:

دانشگاه هنر اسلامی تبریز: اثر بدیع هنری، اثری است که نه لزوماً شاهکار، بلکه ضرورتاً واجد بداعت است. بداعت هنری شامل وجوه مختلف یک اثر یعنی بداعت در بیان، سبک، زیبایی‌شناسی، مواد، ساختار و تکنیک است.

دانشکده‌های زیبای دانشگاه تهران: اثر بدیع هنری اثری است که دارای اصالت، بدعت و نوآوری هنری باشد؛ دارای مبانی نظری باشد و در سطح جامعه از نظر فرهنگی و اجتماعی اثرگذار و در جامعه هنری دارای حسن شهرت و اعتبار باشد و جایزه بین‌المللی یا ملی معروفی را از آن خود کرده باشد.

دانشگاه کالیفرنیا، دانشکده هنرهای تجسمی: اثر بدیع از نظر اصالت، کیفیت، اهمیت و تأثیر آن بر رشته خاص اعضای هیئت علمی مورد بررسی قرار می‌گیرد و استفاده از معیارهای کمی برای سنجش آن بسیار دشوار است. این معیارها به ویژگی‌های رشته تحصیلی، موانع و مشکلات پژوهش، موضوع و فناوری‌های مرتبط بستگی دارد.

دانشگاه برکلی: اثر بدیع در پرتو شاخص‌هایی همچون خلاقیت هنری، اصالت، گستره تأثیرگذاری، غنا و عمق بیان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مرور تعاریف نشان می‌دهد که شاخص‌های «اصالت، زیبایی‌شناسی، اهمیت و تأثیرگذاری» در ارزیابی اثر بدیع هنری عمومیت داشته و در دیدگاه‌های مختلف مشترک است. از طرفی مطالعات انجام شده نشان می‌دهد چهار ویژگی مهم و ساختاری مفهوم خلاقیت که شاخص‌های نامبرده در بالا در ذیل آن قرار می‌گیرند عبارت است از اصالت^۱؛ تازگی^۲؛ زیبایی‌شناسی^۳ و سودمندی^۴ (خارخورین^۵، ۲۰۱۴) از این رو بسنده است با تبیین هر یک از این چهار ویژگی، شاخص آفرینش‌های هنری برای گروه‌های تحصیلی هنر از جمله هنرهای کاربردی، تجسمی، نمایشی و موسیقی، اثر بدیع در هر حوزه مشخص شود.

ساختار پیشنهادی نشریه

مشخصات نشریه

- چشم انداز: نشریه معتبر و مرجع در حوزه معرفی و نقد آفرینش‌های هنری در ایران
- هدف: ایجاد زیرساخت لازم برای ارزیابی آکادمیک اعضای هیئت علمی آفرینش محور برای ارتقاء مرتبه علمی
- صاحب امتیاز: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران
- هیئت تحریریه: اعضای منتخب از فرهنگستان هنر و سرآمدان دانشگاهی و حرفه‌ای در حوزه هنر
- دامنه موضوعی: هنرهای تجسمی، هنرهای سنتی و صنایع دستی، موسیقی، سینما، نمایش و ادبیات نمایشی، معماری و شهرسازی، چندرسانه‌ای
- دوره انتشار: دو فصلنامه

ساختار مقاله

- اطلاعات توصیفی اثر: عنوان، پدیدآور، تاریخ (تولید/برگزاری) و مکان (تولید/برگزاری/نگهداری)
- اطلاعات تحلیلی اثر: سیر تکوین، تبیین (اصالت، تازگی، زیبایی‌شناسی، سودمندی/هدفمندی)
- مستندات: (فایل پیوست دیداری و شنیداری، نت موسیقی، کاتالوگ، تصویر)

1. Originality
2. Novelty
3. Aesthetics
4. Utility
5. Kharkhurin

- آرین نژاد، مسعود (۱۳۹۴). آیین نامه ارتقاء و چالش‌های علوم ریاضی. خبرنامه انجمن ریاضی ایران، سرمقاله.
- شیوه نامه اجرایی آیین نامه ارتقاء مرتبه اعضای هیئت علمی، مربوط به آیین نامه ارتقاء مرتبه اعضای هیئت علمی موسسه‌های آموزشی و پژوهشی، تصویب شده در جلسه شماره ۷۷۶، مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- صمدی، لاله و دیگران (۱۳۹۸). چالش‌های آیین نامه ارتقاء اعضای هیئت علمی برای هم‌ترازسازی سنجش و ارزیابی بهره‌وری علمی پژوهشگران رشته موسیقی در ایران. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۹(۱)، ۵۹-۸۴.
- عصاره، فریده؛ عفیفیان، فرزانه (۱۳۹۶). نقدی بر آیین نامه ارتقاء اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی کشور: آسیب‌شناسی و ارائه راهکارها. فصلنامه نقد کتاب اطلاع‌رسانی و ارتباطات، ۴(۱۵)، ۲۱۳-۲۲۳.
- مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۶). قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۶-۱۴۰۰، مصوبه ۱۳۹۶/۰۱/۱۶؛ قابل دسترس در <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1014547>
- معروفی، یحیی و فردوس علیمرادی (۱۳۹۴). نقش توسعه حرفه‌ای اعضای هیئت علمی در کیفیت آموزش عالی. اولین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران.
- نامورمطلق، بهمن (۱۳۹۹). هیچ جایی برای شاخص‌های هنری و ادبی در آیین نامه ارتقای اساتید نیست. منتشر شده در خبرگزاری دانشجو، ۱۳۹۹/۰۷/۲۲.
- یوسفی، هادی؛ نصیری، حسین؛ زراعت‌کیش، یوسف (۱۴۰۰). اولویت‌های پیشنهادی نظام آموزش عالی و تحقیقات در برنامه هفتم توسعه مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- یوسفی، هادی (۱۴۰۱). بررسی و آسیب‌شناسی نظام ارتقای هیئت علمی؛ ۲. بسته پیشنهادی اصلاح و بازنگری آیین نامه ارتقای اعضای هیئت علمی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- Chapman University Digital Commons. Retrieved from https://digitalcommons.chapman.edu/art_videos.
- Evaluation Criteria for Faculty in the Department of Visual Arts (2016). The University of California, San Diego.
- Faculty Creative works (the university of Texas at Arlington). Retrieved from <https://libraries.uta.edu/news-events/annual/faculty-creative-works>.
- Kharkhurin, Anatoliy V. (2014). Creativity.4in1: Four-Criterion Construct of Creativity. Creativity Research Journal, 26(3), 338-352.
- University of California's Academic Personnel Manual Section II. Appointment and Promotion (2019). University of California, Berkeley.

پیشنهادهای فرهنگستان هنر برای ارتقاء مرتبه اعضای هیئت علمی پیش کسوت و تأثیرگذار
عرصه هنر در آستانه بازنشستگی
(عدم تناسب مرتبه علمی اعضای هیئت علمی پیشکسوت هنر با کیفیت زیبایی شناسی آثار هنری، خدمات و تأثیرگذاری آنها)

کازم چلیپا (۱۳۳۶)

هنرمند نقاش
از پیشگامان و پایه‌گذاران نقاشی انقلاب و دفاع مقدس،
عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد

افتخارات

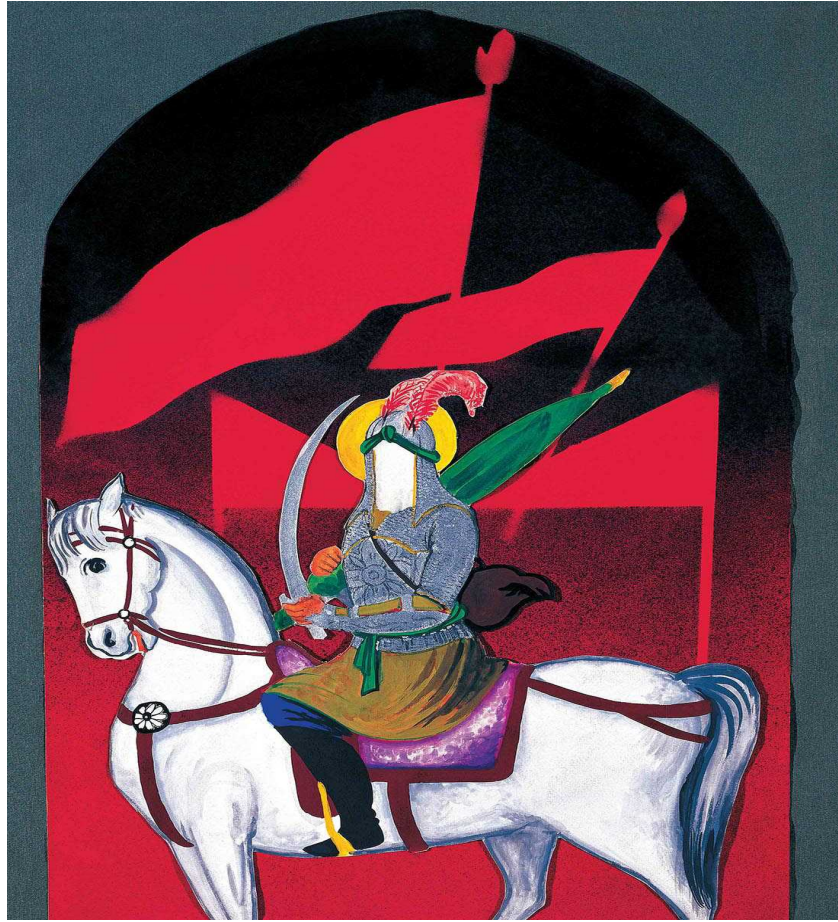
دریافت لوح و تندیس قلم طلایی در سومین نمایشگاه دوسالانه ایران
دریافت بیش از ده لوح تقدیر در ارتباط با نقاشی دفاع مقدس و انقلاب
تقدیر شده به عنوان هنرمند مقاومت
دریافت نشان عالی تجسمی فجر هنر ایران و تندیس طلایی
برنده جایزه دست خط زرین امام (ره)
کسب مقام اول نمایشگاه بین‌المللی هنرهای ظریفه، ژاپن ۱۳۷۱
عضو افتخاری انجمن نقاشان آذربایجان (باکو)

مرتبه علمی: استادیار

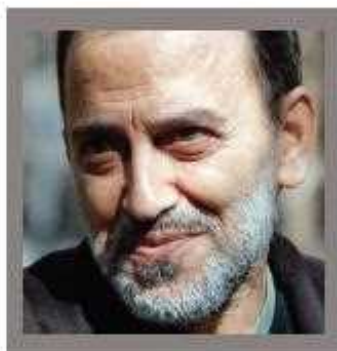

مرتضی اسدی (۱۳۳۶)

هنرمند نقاش
دارای نشان درجه یک هنری از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
عضو هیئت علمی دانشگاه هنر تهران

افتخارات

جایزه اول نمایشگاه گل و طبیعت ۱۳۷۱
جایزه دوم نمایشگاه گل و طبیعت ۱۳۷۲
برگزیده دومین دوسالانه نقاشان ایران
برگزیده جایزه ویژه چهارمین دوسالانه نقاشی ایران
برنده جایزه دومین دوسالانه نقاشی جهان اسلام، فرهنگستان هنر
جایزه سوم طراحی تمبر پستی به مناسبت چهل و پنجمین سالگرد اعلان جهانی حقوق بشر،
توکیو

مرتبه علمی: استادیار

جواد نوبهار (۱۳۴۵)

هنرمند نقاش
دارای نشان درجه یک هنری از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
عضو هیئت علمی دانشگاه هنر تهران

افتخارات

برگزیده برتر دومین دوسالانه نقاشی ایران، موزه هنرهای معاصر تهران، ۱۳۷۲
برگزیده برتر پنجمین دوسالانه نقاشی ایران، موزه هنرهای معاصر تهران، ۱۳۷۹
برگزیده اولین و دومین نمایشگاه گل و گیاه، نمایشگاه بین المللی تهران، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲
دریافت لوح تقدیر از سومین دوسالانه نقاشی ایران، ۱۳۷۴
دریافت لوح تقدیر از چهارمین دوسالانه نقاشی ایران، ۱۳۷۶
تشویق از طرف هیات داوران اولین دوسالانه طراحی ایران، موزه هنرهای معاصر تهران، ۱۳۷۸
شرکت در بیش از ۱۰۰ نمایشگاه گروهی و انفرادی در داخل و خارج از کشور

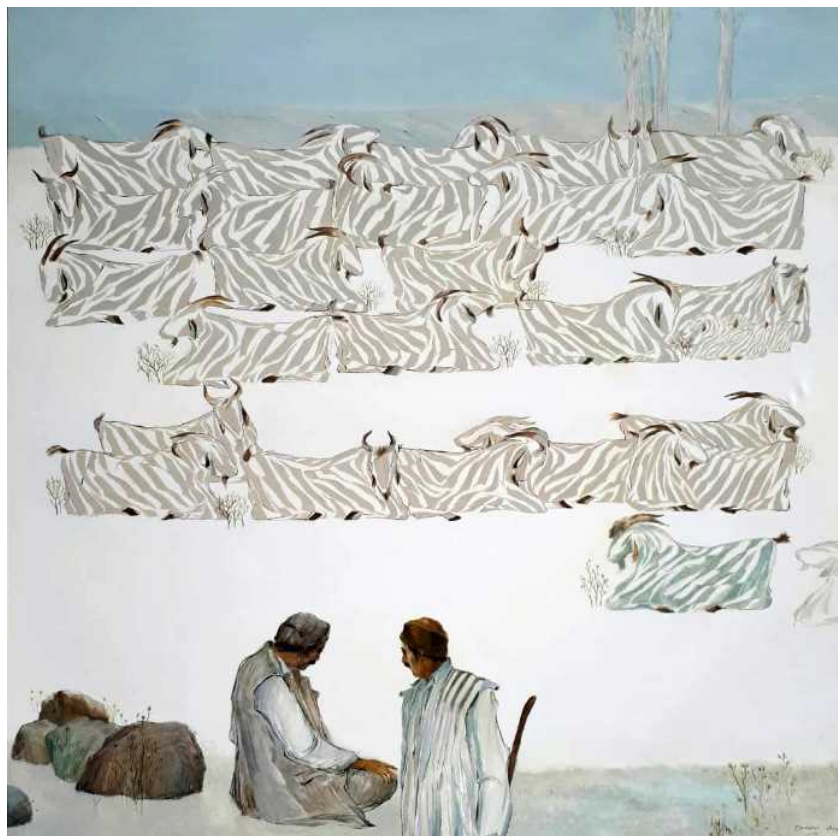
مرتبه علمی: مربی

احمد خلیلی فرد (۱۳۳۲)

هنرمند نقاش
پیکره ساز معاصر
دارای نشان درجه یک هنری از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
عضو هیئت علمی دانشگاه سوره

افتخارات

برنده جایزه، دیپلم افتخار و مدال برنز از تریینال فرانسه، پاریس، برج لادفانس، ۲۰۰۲
طراحی و ساخت و نصب تندیس میدانی «کوهنورد»
طراحی و ساخت و نصب تندیس «شیخ شهاب‌الدین سهروردی»
عضو شورای سیاستگذاری و دبیر چندین رویداد هنری دانشگاهی، استانی و کشوری
برگزاری کارگاه‌های آموزشی در دانشگاه شولوخوف، روسیه؛ چین؛ بیروت - لبنان؛ کارناوازه - ایتالیا؛ تونس

مرتبه علمی: مربی

احمد نادعلیان (۱۳۴۲)

هنرمند نقاش
بیکره‌ساز، هنرمند حوزه هنرهای محیطی و زمینی، چند رسانه‌ای
و تعاملی در سطح ملی و بین‌المللی
عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد

افتخارات

مؤسس موزه دکتر احمد نادعلیان در جزیره هرمز
اعطای نشان نت‌آرت، شبکه اینترنتی، ۲۰۰۲
جایزه بزرگ و سیمرغ طلایی دوسالانه تاشکند، ۲۰۰۵
انتخاب به عنوان یکی از هنرمندان محیطی سال ۲۰۰۶ در آمریکا
انتخاب به عنوان هنرمند برگزیده موزه سبز آمریکا، ۲۰۰۹

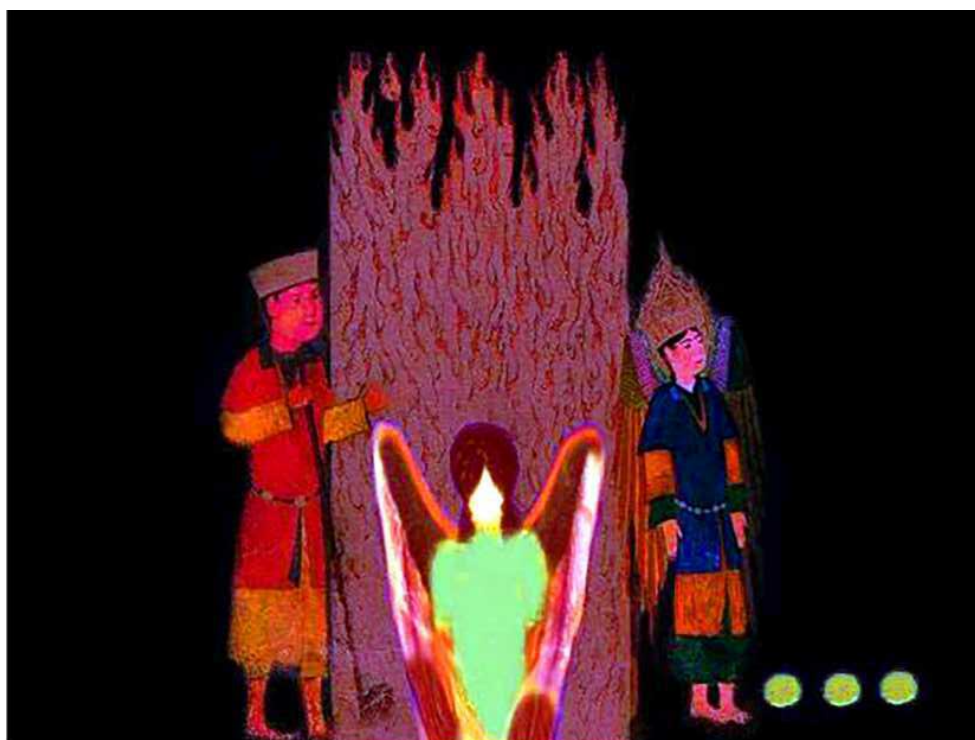
مرتبه علمی: استادیار

پیشنهاد فرهنگستان هنر

ماده واحده - اعضای هیئت علمی پیشکسوت هنر که در شرف بازنشستگی هستند با لحاظ خدمات و ارزشیابی آفرینش‌های هنری آنان با ارتقاء حداقل یک مرتبه علمی به افتخار بازنشستگی نائل می‌شوند.

تبصره - معرفی اعضای هیئت علمی شاخص و پیشکسوت هنرمند در دانشگاه‌ها با پیشنهاد فرهنگستان هنر و تصویب شورای هنر صورت می‌پذیرد.

پیشنادهای فرهنگستان هنر برای اصلاح وضعیت آموزش هنر از مدرسه تا دانشگاه

اسناد بالا دستی کشور همواره به اهمیت هنر در ارکان مختلف سیاست‌گذاری کشور توجه داشته است. این مهمنه تنها در تبیین اهداف کلان و ارکان و ارزش‌های سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به صراحت ملحوظ شده بلکه در فصول راهبردهای کلان و هدف‌های عملیاتی و کاربردی این سند نیز بدان پرداخته شده است. از این رو اهمیت «هنر» در بطن اصول اصلی تعلیم و تربیت کشور مبرهن است. در همین راستا قوام ذائقه زیبایی‌شناسی، حرفه‌ای و مهارتی کلیه تعلیم‌گیرندگان از ارکان راهبردی آموزشی کشور شمرده شده است. تحقق اهداف کلان در برنامه‌ریزی و اجرا در چهار بُعد مطالعات بنیادین، تألیف کتاب‌های درسی، تربیت معلم و فضاهای آموزشی قابل پیگیری است.

یکی از اهداف راهبردی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ارتقاء ملی و کسب موقعیت منطقه‌ای و جهانی در نظام آموزشی از طریق تعاملات بین‌المللی سازنده و شناسایی و درک تجربیات و یافته‌های مفید و بهره‌مندی از طریق بومی‌سازی آگاهانه بوده و بر آن تأکید شده است. از این رو ساماندهی مطالعات تطبیقی در سه سطح نظریه‌پردازی، سیاست‌گذاری، الگوهای آموزشی-اجرایی، تجربه‌های جهانی از مطالعات بنیادین در این زمینه محسوب می‌شود. گرچه تا کنون مطالعات پراکنده‌ای در این زمینه توسط افراد و سازمان‌های مختلف صورت پذیرفته است لیکن این مطالعات اغلب در سطح گردآوری اطلاعات متوقف مانده و کمتر به سطوح تحلیلی در جهت بهره‌برداری سازنده مطابق با ارزش‌های اسلامی و فرهنگی وارد شده و بالطبع در بومی‌سازی و ارائه پیشنهادات عملیاتی سازنده ناکام مانده است. لذا پیشنهاد می‌شود در زمینه مطالعات تطبیقی تجربیات بین‌المللی ضمن ساماندهی مطالعات پیشین برنامه‌ریزی عملیاتی هدفمند و هوشمند در نظر گرفته شود.

براساس سند تحول بنیادین، یکی از اولویت‌های آموزش و پرورش تربیت چندساحتی دانش‌آموزان است که از تربیت هنری به عنوان یکی از این ساحت‌ها یاد شده است. از دید صاحب نظران، مقطع تحصیلی ابتدایی مهم‌ترین مقطع برای آموزش است چرا که ذوق و سلیقه زیبایی‌شناسی هنری کودکان در این دوران شکل می‌گیرد «آموزش هنر در دوره آموزش عمومی در مقطع ابتدایی» از جمله مسائل مهمی است که در نظام آموزش عمومی کشور از آن غفلت شده است. همچنین با توجه به بیانیه یونسکو در سال ۲۰۰۶، جوامع نیازمند شهروندانی برخوردار از هوش‌های منعطف، قابل اعتماد و نیز مهارت‌های خلاق کلامی و غیرکلامی ارتباطی، تفکر انتقادی و تخیلی، فهم میان فرهنگی و تعهد همدلانه نسبت به تنوع فرهنگی است. دستیابی به قابلیت‌های شخصی یاد شده از طریق فرایند یادگیری و کاربست زبان‌های هنری میسر

و تسهیل کننده است. از این رو، تربیت هنری در رشد مهارت های تفکر، خلاقیت، شکل دهی ارزش ها و رویکردهای افراد مفید و مؤثر ارزیابی شده است. برای دستیابی به وضعیت مطلوب در چارچوب ابعاد نامبرده در بالا بازنگری و برنامه ریزی در خصوص موارد ذیل راهگشا و مؤثر خواهد بود.

تدوین الگوی مطلوب برنامه درسی هنر در مقطع ابتدایی

با توجه به اهمیت و جایگاه تربیت هنری و لزوم دستیابی به جایگاه ویژه برای هنر در برنامه درسی دوره ابتدایی می توان تأکید کرد که تدوین و طراحی الگوی برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی ایران نه تنها ضروری است بلکه باید به صورتی منسجم و ساختارمند مورد توجه دست اندرکاران و تصمیم گیرندگان نظام آموزشی کشور قرار گیرد. به عبارتی، از آنجا که تلاش جهت شکوفایی قابلیت های هنری و زیبایی شناختی دانش آموزان از جمله کارکردهای آموزش و پرورش است تدوین الگوی مطلوب برنامه درسی هنر در مقطع ابتدایی می تواند مختصات این کارکرد را محقق سازد. برخلاف بسیاری از کشورهای جهان، در ایران کمترین ساعت تدریس به درس هنر اختصاص دارد، یعنی یک تا دو ساعت در هفته است که البته این ساعت صرف دیگر دروس می شود. در حالی که صاحب نظران برنامه درسی معتقدند ساعت تدریس هنر باید بین ۳ تا ۴ ساعت در هفته باشد، ضمن آنکه با رویکردی جامع و با برنامه ریزی راهبردی هوشمندانه از قابلیت ها و امکانات هنر در آموزش و فهم بهتر دیگر دروس نیز می توان بهره برد.

تأمین نیروی متخصص در آموزش هنر

تربیت آموزگاران فرهیخته و با درک هنری برای دوره ابتدایی و دبیران متخصص با مهارت های هنری برای دوره متوسطه اول شاید مهم ترین، کارآمدترین و قابل دسترس ترین گزینه در برنامه درسی ملی پرورش معلمان متخصص باشد. متأسفانه آمار رسمی از کمبود دبیران متخصص هنر وجود ندارد. اما آمارهای غیررسمی نشان می دهد کمبود معلم هنر در مناطق شهری و روستایی بسیار شدید است. با این وجود تأمین نیروی انسانی آموزش و پرورش اولویتی برای تأمین نیروی متخصص هنر و یا آشنایی معلمان در تمام سطوح به هنر ارائه نمی دهد.

شایان ذکر است، از آنجا که هر سال دانشجویان هنر در رشته های مختلف هنری دانش آموخته می شوند، متأسفانه هیچ ساز و کاری در آموزش و پرورش وجود ندارد تا این دانش آموختگان به کارگرفته شوند. در حالی که با دوره های تکمیلی آموزشی کوتاه مدت این دانش آموختگان آماده حضور در کلاس خواهند بود، آنچنان که در کشورهای دیگر از دانش آموختگان هنر در راستای آموزش هنر در مقطع ابتدایی استفاده می کنند. برای نمونه، در هنگ کنگ، همکاری مدارس و سازمان های هنری در ارتقای فعالیت های هنری بسیار چشمگیر است. در جمهوری کره، مدارس دانش آموزان را حداقل یکبار در هر ترم به بازدید از موزه ها می برند. در هلند، مدارس ابتدایی متخصصانی را از مؤسسات پشتیبان به خدمت گرفته و در زمینه آموزش هنر از آنها کمک می گیرند؛ دبیرستان ها نیز با سازمان های هنری و هنرمندان در ارتباط اند. در سنگاپور، مدارس، گردش های هنری برگزار می کنند تا یادگیری دانش آموزان و ارج گذاری به هنرها را ارتقا دهند. در اسپانیا، نیز مدارس و معلمان هنر برنامه هایی را برای بازدید از موزه های هنری تنظیم می کنند.

تأمین امکانات و فضای آموزشی

سند تحول بنیادین در بند ۳ راهبرد کلان و در راهبرد ۱۴ بر تأمین فضای آموزشی مطلوب تأکید دارد. لذا بازنگری و برنامه ریزی در جهت طراحی فضاهای مطلوب و متناسب آموزشی با بهره گیری از امکاناتی که هنر در خلق فضاهای آموزشی در معنای عام در اختیار می گذارد باید در نظر گرفته شود. در ذیل این رویکرد کلی تأمین و آماده سازی محیط های آموزش هنر در مدارس قرار دارد. در حال حاضر وزارت آموزش و پرورش نه تنها در خلق فضای مطلوب در مدارس از هنر بهره نبرده است بلکه هیچ امکانی برای آموزش هنر در مدارس برنامه ریزی نکرده است که نیازمند برنامه ریزی کلان است. این در حالی است که در کشورهای دیگر هنر در کلیه فضاها، امکانات و منابع آموزشی جاری است.

فقدان کتاب آموزش هنر در مقطع ابتدایی از جمله مواردی است که به طور مستقیم بر عدم توجه به اهمیت هنر در آموزش ابتدایی اثرگذار بوده است. برخلاف سنوات گذشته که در مقطع چهارم و پنجم برای دانش‌آموزان کتاب «آموزش هنر» در نظر گرفته شده بود، در حال حاضر کتابی ویژه دانش‌آموزان وجود ندارد و صرفاً در این مقطع به کتابی با عنوان «راهنمای معلمان هنر» ویژه معلمان اکتفاء شده است که از سوی دیگر با مسأله معلمان آگاه و آموزش دیده گره می‌خورد. در واقع اولین کتاب هنر با عنوان «فرهنگ و هنر» ویژه دانش‌آموزان از مقطع متوسطه اول (هفتم) شروع می‌شود.

از سوی دیگر ضعف محتوای کتاب‌های درسی در رابطه با بهره‌گیری از امکانات هنر در ارتقاء سطح آموزش عمومی کشور از دیگر آسیب‌های موجود در این حوزه است. در این جهت اقداماتی مفید اما ناکافی انجام شده است. سرفصل‌های آموزشی مشخص شده و کتاب‌های راهنمای معلمان و دبیران منتشر شده، همچنین کتاب‌های فرهنگ و هنر برای دانش‌آموزان متوسطه اول توزیع شده است. به نظر می‌رسد روش آموزشی که در تدوین سرفصل‌ها به عنوان زیرساخت به کار گرفته شده است متناسب یا بسیار نزدیک به رویکرد «دیسپلین محور» باشد. اما به علت فقدان الگوی مطلوب برنامه درسی هنر در مقطع ابتدایی محتوای کتاب‌ها به ندرت به روز رسانی شده و یا بازنگری‌های انجام شده ناکافی و تمایزنیافته و ناکارآمد بوده است که نیازمند توجه و روزآمدی است.

از امکانات بی‌بدیل هنر کمک به ارتقاء کیفی سطح آموزش و یادگیری در تمامی حوزه‌های علوم است که در برنامه‌ریزی‌های کشورهای جهان بسیار به آن توجه می‌شود. در حالی که در برنامه‌ریزی آموزشی ایران، تلفیق هنر با آموزش علوم به طور جدی و همه‌جانبه در نظر گرفته نشده است. بر اساس نظریات و تجربیات علوم تربیتی و آموزشی کلیه صلاحیت‌ها و یادگیری‌های مشترک برنامه درسی، به ویژه مهارت‌های ارتباطی و ذهنی به طور مستقیم از طریق حوزه یادگیری فرهنگ و هنر و تجربیات تأثیرگذار احساسی ایجاد می‌شود. همچنین ادراک حسی و قوه تخیل دانش‌آموزان در حین فعالیت‌های هنری فردی و گروهی پرورش می‌یابد و به تدریج عمق و غنا می‌یابد و دستیابی به رشد شناختی و ارزش‌های اخلاقی میسر می‌شود. بنابراین می‌توان گفت، بصیرت فرهنگی و تربیت هنری، فرابرمه درسی و روح حاکم بر کل نظام آموزشی است و کارکردهای ثانویه این حوزه از طرق مختلف به تحقق اهداف سایر حوزه‌های یادگیری یاری می‌رساند. همچنین استفاده از ظرفیت دیگر حوزه‌های دانشی از قبیل شعب گوناگون علوم انسانی، مطالعات اجتماعی و زبان و ادبیات ضروری است. از این رو در برنامه‌ریزی‌های آتی نیازمند رویکرد جامع و همه‌جانبه نگر است.

پیشنهادات راهبردی فرهنگستان هنر برای اصلاح وضعیت آموزش هنر از مدرسه تا دانشگاه:

- گسترش و تقویت مطالعات تطبیقی و بینارشته‌ای در سطح بین‌المللی در این حوزه و هدایت طرح‌های مرتبط بر اساس اسناد بالادستی در جهت بهره‌وری مطلوب.
  - الگوسازی در هر چهار ساحت برنامه درسی، آموزش نیروی متخصص، فضای آموزشی و تالیف کتاب‌های درسی و همچنین تدوین استانداردهای ملی آموزش با رویکرد تدوین چشم‌انداز آموزش هنر برای نظام آموزش و پرورش کشور.
  - سیاست‌گذاری‌های مؤثر برای تحقق اهداف نظام آموزش و پرورش کشور در همه سطوح نامبرده در بالا از طریق تدوین مأموریت نهادها و دستگاه‌های مختلف برای تحقق چشم‌انداز و استانداردهای ملی.
- لازم به تذکر است تحقق راهبردهای سه‌گانه بالا در گرو حضور فعال شورای عالی آموزش و پرورش و دیگر نهادهای مرتبط است.

پیشنهادات موردی و مقطعی در جهت بهبود وضع موجود:

- تقویت نیروی انسانی متخصص از طریق:
    - ارائه آموزش‌های ضمن خدمت به کلیه معلمان به تناسب تغییراتی که در برنامه درسی هنر ایجاد می‌شود.
    - جذب فارغ‌التحصیلان رشته هنر با لحاظ تمهیداتی نظیر گذراندن دوره تکمیلی آمادگی‌های آموزشی.
    - تربیت یا جذب متخصص آموزش هنر در سطح هر منطقه‌ی آموزشی به منظور پشتیبانی و همچنین نظارت بر کیفیت آموزش هنر در مدارس.
    - ایجاد مراکز مشاوره و راهنمایی هنری برای معلمان هنر یا ایجاد زیرساخت‌های برای تبادل تجربیات معلمان.
    - تدابیر تشویقی برای معلمان خلاق.
  - استفاده از پتانسیل IT در بسط و توسعه و بهبود کیفیت آموزش هنر.
  - ظرفیت‌سازی برای بسط و توسعه هنر در نظام آموزشی با راه‌اندازی و تقویت شبکه نهاد‌های غیردولتی.
  - زیبا سازی فضای مدارس.
  - راه‌اندازی مکانی به نام «کارگاه هنر» در مدارس.
  - افزایش ساعات آموزش هنر در برنامه هفتگی دانش‌آموزان.
- لازم به ذکر است که موارد طرح شده در بالا تمامی سطوح تحصیلی و هنرستان‌ها را شامل می‌شود. مضاف بر این فرهنگستان هنر در خصوص مسئله آموزش عالی هنر در کشور مطالعات دامنه‌دار و مبسوطی را به انجام رسانده است که در صورت نیاز پیشنهادات راهبردی در آن حوزه ارائه خواهد شد.

پیشنادهای فرهنگستان هنر برای رشته‌های دارای اولویت گروه تحصیلی هنر برای بهره‌مندی از بورس دانش

چکیده

یکی از آسیب‌های موجود در ساختار آموزش عالی هنر، عدم اقبال دانشجویان مستعد از رشته‌های تحصیلی مورد نیاز کشور است. در این راستا یکی از بورس‌های طراحی شده به منظور حمایت از رشته‌های تحصیلی مورد نیاز که با افت کیفیت پذیرفته‌شدگان مواجه شده، بورس دانش است. در این گزارش بر اساس پایش صورت گرفته بر روی داده‌های آموزش عالی هنر استخراج شده از «موسسه پژوهش برنامه‌ریزی آموزش عالی»، فهرست ۲۱ رشته تحصیلی هنر دارای اولویت برای بهره‌برداری از بورس دانش گردآوری شده است. اولویت‌های علم و فناوری در حوزه هنر مبتنی بر سند نقشه جامع علمی کشور، توجه به رشته‌های هنری بومی و همچنین میزان اشتغال دانش‌آموختگان از مهم‌ترین معیارهای در نظر گرفته شده در پایش رشته‌های مورد نظر است.

فهرست رشته‌های هنری برای بهره‌برداری از بورس دانش

ردیف	عنوان رشته	مقطع تحصیلی
۱	صنایع دستی	کارشناسی
۲	صنایع دستی گرایش پژوهش	کارشناسی ارشد
۳	صنایع دستی گرایش طراحی	کارشناسی ارشد
۴	صنایع دستی گرایش تولید	کارشناسی ارشد
۵	فرش	کارشناسی
۶	فرش دستباف	کارشناسی
۷	فرش گرایش طراحی	کارشناسی ارشد
۸	فرش گرایش مواد اولیه و رنگرزی	کارشناسی ارشد
۹	طراحی پارچه	کارشناسی
۱۰	طراحی پارچه و لباس	کارشناسی ارشد
۱۱	هنر اسلامی	کارشناسی
۱۲	هنر اسلامی گرایش هنر و صنایع چوبی	کارشناسی ارشد
۱۳	هنر اسلامی گرایش هنر و صنایع فلزی	کارشناسی ارشد
۱۴	هنر اسلامی گرایش سفال و سرامیک	کارشناسی ارشد
۱۵	نگارگری	کارشناسی
۱۶	کتاب‌آرایی	کارشناسی و کارشناسی ارشد
۱۷	آموزش هنرهای تجسمی	کارشناسی
۱۸	موسیقی‌شناسی	کارشناسی
۱۹	نوازندگی موسیقی ایرانی	کارشناسی ارشد
۲۰	مرمت اشیاء فرهنگی و تاریخی	کارشناسی و کارشناسی ارشد
۲۱	تلویزیون و هنرهای دیجیتال	کارشناسی

پیشنادهای فرهنگستان هنر برای راه‌اندازی رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری

چکیده

یکی از آسیب‌های نظام آموزش عالی، عدم تناسب رشته‌های تحصیلی با نیازهای جامعه، بازار کار و نیز تحولات فناوری است. گسترش فناوری‌های نوین، نظام آموزش هنر را دستخوش تغییرات شگرفی کرده و این امر روند رو به رشد آموزش هنرهای مبتنی بر فناوری در دانشگاه‌های مختلف جهان را به همراه داشته است. اشاره به موضوع رسانه‌های مجازی با تأکید بر پویانمایی و بازی‌های رایانه‌ای به عنوان «اولویت‌های الف گروه تحصیلی هنر» در سند نقشه جامع علمی کشور، حاکی از اهمیت رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری است. افزون بر این، ایجاد رشته‌های هنری نوین در حوزه فناوری زمینه‌ساز ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در حوزه‌های خلاق هنری است. هدف از این گزارش پیشنهاد رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری برای راه‌اندازی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی هنر کشور است. لزوم توجه به موضوع ماموریت‌گرایی دانشگاه‌های هنر در تدوین رشته‌ها، پایش رشته‌های اولویت‌دار با توجه به نیازهای بومی، تربیت هیئت علمی متخصص میان‌رشته‌ای، شناسایی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی هنر دارای بستر مناسب جهت راه‌اندازی رشته‌های مذکور، استفاده از ظرفیت‌های تجهیزات فناورانه موجود، روزآمدسازی چابک سرفصل‌های رشته‌های تحصیلی هنر متناسب با تحولات فناوری و تقویت ارتباطات علمی بین‌المللی از راهبردهای پیشنهادی این گزارش سیاستی است. رشته‌های پیشنهادی بر اساس اولویت‌ها و نیازهای کشور شامل هنر رسانه‌ای، طراحی بازی‌های رایانه‌ای، هنرهای دیجیتال، هنرهای تعاملی، موسیقی و صدای دیجیتال و هنر هوش مصنوعی و هنرهای محاسباتی است.

مقدمه^۱

امروزه در دنیای هنر، فرصت‌های زیادی برای استفاده از فناوری‌های مختلف ایجاد شده است که صرفاً به استفاده از فناوری به‌عنوان ابزاری در خدمت بیان مفاهیم و یا احساسات هنرمند محدود نمی‌شود. رابطه تأثیر متقابل بین هنر و فناوری طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های خلاقانه را در برمی‌گیرد که منجر به ایجاد بیان‌های جدید الهام‌گرفته از فناوری و پدیده‌های اجتماعی شده است. در این میان، توجه به توسعه رشته‌های هنری مرتبط با فناوری در دانشگاه‌های کشور جهت تربیت نیروی انسانی متخصص و فعال از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

۱. این گزارش بر مبنای طرح پژوهشی «امکان‌سنجی ایجاد رشته‌های جدید دانشگاهی در زمینه آموزش هنرهای مبتنی بر فناوری‌های جدید» توسط دکتر یونس سخاوت، دانشیار دانشکده چنדרسانه‌ای دانشگاه هنر اسلامی تبریز و میلاد جعفری، دانشجوی دکتری پژوهش هنر، دانشگاه تربیت مدرس به سفارش معاونت پژوهشی و هنری فرهنگستان هنر، مدیریت پایش و ارزیابی سیاست‌های آموزش هنر؛ گروه پایش آموزش عالی هنر در سال ۱۴۰۲، تهیه شده است.

فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران بر اساس یکی از مأموریت‌های اساسنامه‌ای خود در حوزه رفع کاستی‌های نظام آموزشی هنر کشور، تاکنون توانسته از طریق آسیب‌شناسی و پایش نظام آموزش عالی هنر پیشنهادهای سیاست‌پردازانه‌ای در عرصه ارتقاء نظام آموزش هنر به مراجع ذی‌ربط ارائه دهد. بر اساس آسیب‌شناسی انجام شده یکی از چالش‌های موجود در نظام آموزش عالی هنر کشور عدم تناسب رشته‌های تحصیلی با نیازهای جامعه، بازار کار و نیز تحولات فناوری است.

هدف از این مستند ارائه سیاست‌های کارآمد در زمینه آموزش هنرهای مبتنی بر فناوری‌های جدید و ایجاد بستر مناسب برای تدوین رشته‌های دانشگاهی هنری مبتنی بر کاربرد فناوری‌های جدید در کشور است. رشته‌هایی که با توجه به تحولات فناوری می‌توانند نسل جدیدی از هنرمندان و طراحان با توانایی‌های لازم برای ایجاد آثار هنری نو و پیشرفته را تربیت کنند و زمینه‌ساز ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در حوزه‌های خلاق هنری باشد. ایجاد این رشته‌ها کمک می‌کند که در کنار توسعه فناوری، توسعه هنری نیز به‌عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از فرهنگ و جامعه در نظر گرفته شود. نگاهی به رشته‌های دانشگاهی هنری مبتنی بر فناوری در کشورهای پیشرفته حاکی از تنوع بسیار زیاد این رشته‌ها از لحاظ عنوان، محتوا و دانشکده‌هایی است که در راستای تحقق چشم‌اندازها و برنامه‌های راهبردی دانشگاه و متناسب با نیازهای جامعه هدف و نیازهای منطقه‌ای و بومی این رشته‌ها را برگزار می‌کنند. همچنین شاهد رشته‌هایی هستیم که گرچه تحت عناوین مختلف ارائه شده‌اند، ولی مشابهت‌های زیادی از لحاظ محتوایی با یکدیگر دارند. برخی از مهم‌ترین رشته‌های نوین هنری مبتنی بر فناوری شامل هنر رسانه‌ای، بازی‌های رایانه‌ای، واقعیت مجازی، انیمیشن دیجیتال، هنرهای تعاملی، صدا و موسیقی دیجیتال، هنر هوش مصنوعی و هنرهای محاسباتی، جلوه‌های ویژه، طراحی مد، هنردرمانی، تئاتر دیجیتال و داستان‌سرایی دیجیتال است.

بررسی وضعیت موجود

به‌منظور بررسی ضرورت، امکان و شرایط تدوین رشته‌های جدید هنری مرتبط با فناوری در ایران، در وهله اول بررسی رشته‌های موجود در این زمینه در دانشگاه‌های داخلی ضروری است تا با اتکا به اعضای هیئت علمی مرتبط و تجهیزات موجود، امکان راه‌اندازی این رشته‌ها از سرعت و چابکی بالایی برخوردار باشند. همچنین دانشگاه‌های ارائه‌دهنده این رشته‌ها می‌توانند به‌عنوان مراکز منتخب برای راه‌اندازی رشته‌های هنری جدید مرتبط با فناوری باشند.

در حال حاضر ۱۴ رشته هنری مبتنی بر فناوری در بالغ بر ۷۰ واحد دانشگاهی و موسسه آموزش عالی هنر در مقاطع تحصیلی مختلف ارائه می‌شوند که این رشته‌ها عبارت‌اند از: انیمیشن و بازی‌سازی رایانه‌ای در مقطع کاردانی؛ چندرسانه‌ای، تلویزیون و هنرهای دیجیتال، انیمیشن دیجیتال در مقطع کارشناسی؛ هنرهای رایانه‌ای، جلوه‌های ویژه بصری، تهیه‌کنندگی پویانمایی و تصویرسازی، معماری و انرژی در مقطع کارشناسی ارشد؛ فناوری معماری (کارشناسی ارشد و دکتری)، طراحی صنعتی در سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری.

دانشگاه‌های هنری وابسته به وزارت علوم که رشته‌های مذکور را ارائه می‌دهند عبارت‌اند از: دانشگاه صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه هنر ایران، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، دانشگاه هنر اصفهان، دانشکده‌گان هنرهای زیبا دانشگاه تهران، دانشکده هنر و معماری دانشگاه خوارزمی، دانشکده هنر دانشگاه دامغان، دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده معماری و هنر دانشگاه کاشان، دانشکده معماری و هنر دانشگاه کردستان، دانشکده هنر و معماری دانشگاه یزد، دانشکده هنر دانشگاه شاهد، دانشکده هنر و معماری دانشگاه بوعلی سینا، دانشکده هنر دانشگاه سمنان، دانشکده هنر و معماری دانشگاه مازندران (بابلسر)، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی. در ادامه رشته‌های مذکور به تفکیک نام مرکز آموزش عالی و مقطع تحصیلی در قالب جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. فهرست رشته‌های هنری موجود مبتنی بر فناوری به تفکیک نام مرکز آموزش عالی

عنوان رشته	مراکز آموزش عالی	مقطع تحصیلی
چند رسانه‌ای	دانشگاه هنر اسلامی تبریز، دانشکده هنر و معماری دانشگاه خوارزمی، موسسه غیرانتفاعی معماری و هنر پارس، موسسه غیرانتفاعی کمال‌الملک نوشهر، موسسه غیرانتفاعی فردوس مشهد	کارشناسی
هنرهای رایانه‌ای (گرایش‌های تولید بازی / طراحی شبیه‌ساز هوشمند / هنرهای چندرسانه‌ای)	دانشگاه هنر اسلامی تبریز، دانشگاه صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران	کارشناسی ارشد
تلویزیون و هنرهای دیجیتال (گرایش‌های پویانمایی تلویزیونی و گرافیک تلویزیونی)	دانشگاه صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، دانشکده هنر دانشگاه دامغان، دانشکده غیرانتفاعی علم و هنر یزد، موسسه غیرانتفاعی معماری و هنر پارس، موسسه غیرانتفاعی نبی اکرم (ص)، موسسه غیرانتفاعی هنر شیراز، موسسه غیرانتفاعی ارم شیراز	کارشناسی
هنرهای دیجیتال (گرایش گرافیک متحرک)	مرکز آموزش علمی کاربردی فرهنگ و هنر قم	کارشناسی
انیمیشن	موسسه غیرانتفاعی هنر شیراز، آموزشکده فنی و حرفه‌ای دختران تبریز، آموزشکده فنی و حرفه‌ای دختران اصفهان، آموزشکده فنی و حرفه‌ای پسران ۱ تهران، آموزشکده فنی و حرفه‌ای دختران تهران دکتر شریعتی، آموزشکده فنی و حرفه‌ای دختران سمنان، آموزشکده فنی و حرفه‌ای دختران شیراز، آموزشکده فنی و حرفه‌ای دختران کرمان، آموزشکده فنی و حرفه‌ای پسران واحد ۱ یزد، مرکز آموزش علمی کاربردی فرهنگ و هنر الف تبریز، مرکز آموزش علمی کاربردی شرکت عالی فرد ساوجبلاغ، مرکز آموزش علمی کاربردی فرهنگ و هنر واحد ۱ مشهد، مرکز آموزش علمی کاربردی فرماندهی انتظامی استان زنجان، مرکز آموزش علمی کاربردی فرهنگ و هنر قم، مرکز آموزش علمی کاربردی فرهنگ و هنر واحد ۱ کردستان،	کاردانی
انیمیشن دیجیتال	آموزشکده فنی و حرفه‌ای دختران شیراز، آموزشکده فنی و حرفه‌ای دختران اصفهان، آموزشکده فنی و حرفه‌ای دختران سمنان، آموزشکده فنی و حرفه‌ای دختران دکتر شریعتی	کارشناسی
تصویر متحرک گرایش انیمیشن رایانه‌ای	دانشکده‌گان هنرهای زیبا دانشگاه تهران، دانشگاه هنر ایران، دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه غیرانتفاعی سوره، موسسه غیرانتفاعی مازیار رویان نور، موسسه غیرانتفاعی نبی اکرم (ص)، موسسه غیرانتفاعی هنر و اندیشه اسلامی	کارشناسی ارشد
بازی‌سازی رایانه‌ای	مرکز آموزش علمی کاربردی انفورماتیک ایران	کاردانی
فناوری معماری (گرایش‌های معماری بیونیک، معماری دیجیتال، استحکام‌بخشی بناهای تاریخی)	دانشکده‌گان هنرهای زیبا دانشگاه تهران، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده معماری و هنر دانشگاه کاشان، دانشکده هنر و معماری دانشگاه مازندران (بابلسر)، دانشکده هنر و معماری دانشگاه بوعلی سینا (همدان)، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، دانشکده معماری، شهرسازی و هنر دانشگاه ارومیه، موسسه غیرانتفاعی رسام کرج، موسسه غیرانتفاعی معماری و هنر پارس تهران، موسسه غیرانتفاعی شهاب دانش قم	کارشناسی ارشد دکتری

جدول ۱. فهرست رشته‌های هنری موجود مبتنی بر فناوری به تفکیک نام مرکز آموزش عالی

عنوان رشته	مراکز آموزش عالی	مقطع تحصیلی
معماری و انرژی	دانشگاه هنر ایران، دانشگاه هنر اصفهان، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، دانشکده‌های هنرهای زیبا دانشگاه تهران، دانشکده هنر و معماری دانشگاه یزد، دانشکده معماری و هنر دانشگاه کردستان، دانشکده معماری و هنر دانشگاه کاشان، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی دانشگاه صنعتی شاهرود، دانشکده فنی و مهندسی دانشگاه رازی کرمانشاه، دانشگاه حکیم سبزواری سبزوار، دانشکده فنی و مهندسی دانشگاه ایلام، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه امام خمینی (ره) - قزوین، موسسه غیرانتفاعی ایوانکی، موسسه غیرانتفاعی انرژی ساوه، موسسه غیرانتفاعی دانش پژوهان پیشرو اصفهان، موسسه غیرانتفاعی رسام کرج، موسسه غیرانتفاعی کمال الملک نوشهر، موسسه غیرانتفاعی معماری و هنر پارس تهران	کارشناسی ارشد
طراحی صنعتی	دانشگاه هنر ایران، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، دانشگاه هنر اصفهان، دانشکده‌های هنرهای زیبا دانشگاه تهران، دانشکده هنر دانشگاه الزهراء (س)، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران، دانشکده هنر و معماری دانشگاه بوعلی سینا (همدان)، دانشکده هنر دانشگاه سمنان، دانشکده هنر و معماری دانشگاه مازندران (بابلسر)، موسسه آموزش عالی ارم شیراز، موسسه آموزش عالی دانش پژوهان پیشرو اصفهان، موسسه آموزش عالی نبی اکرم (ص) تبریز، موسسه آموزش عالی کمال الملک نوشهر، موسسه غیرانتفاعی معماری و هنر پارس، موسسه غیرانتفاعی خاوران مشهد، دانشگاه پیام نور استان مازندران مرکز بهشهر	کارشناسی دکتری
جلوه‌های ویژه بصری	دانشگاه صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه غیرانتفاعی سوره	کارشناسی ارشد
تهیه‌کنندگی پویانمایی	دانشگاه صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران	کارشناسی ارشد
تصویرسازی	دانشگاه هنر ایران، دانشگاه هنر اصفهان، دانشکده‌های هنرهای زیبا دانشگاه تهران، دانشکده هنر دانشگاه شاهد، دانشکده هنر دانشگاه نیشابور، دانشگاه غیرانتفاعی سوره، دانشگاه غیرانتفاعی علم و هنر یزد، موسسه غیرانتفاعی فردوس مشهد، موسسه غیرانتفاعی فیض الاسلام خمینی شهر اصفهان، موسسه غیرانتفاعی کمال الملک نوشهر، موسسه غیرانتفاعی مارلیک نوشهر	کارشناسی ارشد

در جدول ۱ فهرست رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری که در حال حاضر در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی هنر ارائه می‌شوند، درج شده است. در راه اندازی رشته‌های هنری جدید مبتنی بر فناوری می‌توان از ظرفیت بالقوه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی مذکور بهره‌برداری کرد.

الف) رشته‌های پیشنهادی بر اساس اولویت

با توجه به تنوع بسیار بالای رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری، لزوم شناسایی اولویت‌های کشور در این حوزه از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. پارامترهای تعیین‌کننده این اولویت‌ها در کشور شامل وجود علاقه‌مندی به تحصیل در این حوزه‌ها، نیاز کشور به دانش‌آموختگان این رشته‌ها، تناسب با فرهنگ و هنر بومی کشور، تأمین نیروی انسانی متخصص جهت تدریس، تهیه امکانات و تجهیزات راه‌اندازی رشته‌ها از جمله کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های تخصصی است. الف. رشته‌های پیشنهادی بر اساس اولویت‌ها و نیازهای کشور به شرح ذیل است:

۱. **هنر رسانه‌ای:** تمرکز این رشته بر تلفیق فناوری، هنر و رسانه در راستای آفرینش رسانه‌های بدیع و همچنین تولید محتوا با توجه به تمهیدات فرهنگی در جامعه امروزی است. گسترش فضای مجازی و لزوم تولید محتوای بومی و فرهنگی جهت ارائه در فضای مجازی، توجه به این رشته را ضروری می‌سازد.
۲. **بازی‌های رایانه‌ای:** این رشته ذاتاً نیازمند تلفیق هنر و فناوری برای طراحی و تولید بازی است. اهمیت بازی به عنوان یک کالای فرهنگی و فرهنگ‌ساز از یک سو و بازار کار خوب و رو به رشد این کالا به دلیل مصرف‌کنندگان بالای این نوع محصول از سوی دیگر، بر لزوم راه‌اندازی این رشته می‌افزاید. تربیت نیروی کار هنری که به‌طور مستقیم درگیر طراحی و تولید بازی باشد، نیازمند تدوین و راه‌اندازی این رشته در مقطع کارشناسی است.
۳. **هنرهای تعاملی:** هدف از این رشته درگیر کردن مخاطب در تولید آثار و نحوه نمایش آثار هنری، پوشش مطالب مربوط به طراحی تجربه کاربری و همچنین طراحی تعامل انسان و رایانه است. این رشته به‌نوعی ترکیبی از مهارت‌های رایانه‌ای و هنری در جهت افزایش کیفیت تجربه کاربری در طراحی سیستم‌های رایانه‌ای است.
۴. **هنر هوش مصنوعی:** این رشته بر استفاده از هوش مصنوعی در تولید خودکار انواع هنرهای تجسمی، فیلم، موسیقی و سایر انواع هنر با بهره‌گیری از پیشرفت‌های جهانی تأکید دارد.
۵. **رشته موسیقی و صدای دیجیتال:** ماهیت این رشته مطالعه و بررسی آهنگسازی و طراحی صدا برای فیلم، تلویزیون و ویدئو، صنعت بازی، رادیو، تئاتر و هنرهای نمایشی، رسانه‌های تعاملی و جدید و هنرهای صوتی برای گالری‌ها و فضاهای عمومی است. گرچه بحث موسیقی دیجیتال به‌طور اجمالی در سایر رشته‌های دیگر نیز مطرح می‌شود، اما توجه به این مقوله به‌صورت تخصصی و تربیت هنرمندان آشنا با اصول موسیقی دیجیتال در کشور امری ضروری است.
۶. **هنرهای دیجیتال:** ماهیت این رشته تقویت استعدادهای خلاق دانشجویان در حوزه طراحی و تولید هنرهای دیجیتال و انیمیشن‌های رایانه‌ای است. این رشته می‌تواند زمینه‌ساز تربیت نیروی ماهر در بسیاری از رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری در کشور باشد.

در جدول ۲ فهرست رشته‌های پیشنهادی به تفکیک نیاز کشور و اهمیت و توجیه راه‌اندازی آن‌ها ارائه شده است.

جدول ۲. فهرست رشته‌های هنری پیشنهادی مبتنی بر فناوری‌های نوین

عنوان رشته	نیاز کشور	اهمیت و توجیه راه‌اندازی
هنر رسانه‌ای	گرچه رشته چندرسانه‌ای در مقطع کارشناسی و رشته هنرهای رایانه‌ای گرایش هنرهای چندرسانه‌ای در مقطع کارشناسی ارشد توسط دانشگاه هنر اسلامی تبریز تدوین و راه‌اندازی شده است، اما هنر رسانه‌ای متفاوت از این رشته بوده و تمرکز آن بر تلفیق فناوری، هنر و رسانه در راستای آفرینش رسانه‌های بدیع و تولید محتوا با توجه به تمهیدات فرهنگی در جامعه امروزی است.	گسترش فضای مجازی و لزوم تولید محتوای بومی و فرهنگی جهت ارائه در فضای مجازی؛
طراحی بازی‌های رایانه‌ای	گرچه در مقطع کارشناسی ارشد گرایش تولید بازی‌های رایانه‌ای در کشور وجود دارد، اما تربیت نیروی کار هنری که به‌طور مستقیم درگیر ایجاد آثار هنری باشد، نیازمند تدوین و راه‌اندازی این رشته در مقطع کارشناسی است.	رشد روزافزون بازی‌های رایانه‌ای به‌عنوان یک محصول پرکاربرد در میان همه اقشار جامعه، تاثیرگذاری فرهنگی، مطرح شدن بازی به‌عنوان یک کالای فرهنگی و فرهنگ‌ساز، بازار کار خوب و رو به رشد به دلیل مصرف‌کنندگان بالای این نوع محصول؛
هنرهای تعاملی	هنرهای تعاملی، یکی از هنرهای جدید است که جای خالی آن در کشور بسیار احساس می‌شود. همچنین هنرهای مربوط به واقعیت مجازی و واقعیت افزوده نیز می‌تواند در این قسمت مطرح شود.	درگیر کردن مخاطب در تولید آثار و نحوه نمایش آثار هنری به‌عنوان یکی از ملزومات هنرهای مدرن؛
هنر هوش مصنوعی و هنرهای محاسباتی	تغییر پارادایم‌های تعریف هنر و هنرمند، نیاز به نظریه‌پردازی و همچنین تربیت کارشناسان متخصص تولید هنر با استفاده از روش‌های مبتنی بر هوش مصنوعی دارد.	اهمیت هوش مصنوعی در تولید خودکار انواع هنرهای تجسمی، فیلم، موسیقی و سایر انواع هنر و لزوم بهره‌گیری از آن همگام با پیشرفت‌های جهانی؛
موسیقی و صدای دیجیتال	صدای دیجیتال به‌صورت جداگانه و نیز به همراه سایر انواع هنرها یکی از نیازهای اساسی کشور است. در این میان موسیقی دیجیتال نیز می‌بایست جایگاه خود را در کشور پیدا کند.	توجه به جنبه‌های موسیقی سنتی و فرهنگ موسیقی کشور؛
هنرهای دیجیتال	لزوم تربیت هنرمندانی که نیروی انسانی لازم را برای فعالیت در همه زمینه‌های هنرهای مبتنی بر فناوری فراهم می‌کنند. بازنگرایی و تلفیق رشته‌های چندرسانه‌ای و ارتباط تصویری با یکدیگر و اضافه شدن جنبه‌های فناوری برای پوشش مسائل به‌روز اهداف این رشته را محقق می‌سازد.	گسترش فضای مجازی، ارائه آثار هنری در قالب دیجیتال، گسترش رسانه‌های دیجیتال، ایجاد بستر مناسب برای استفاده از گرافیک دیجیتال در سایر آثار هنری مبتنی بر فناوری؛

ب) سیاست‌های کلان تدوین رشته‌ها

به‌منظور اتخاذ سیاست‌های کلان تدوین رشته‌های آموزشی مربوطه، در نظر گرفتن موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. متناسب‌سازی کمی و کیفی خروجی آموزش حوزه هنرهای مبتنی بر فناوری از طریق پایش وضعیت رشته‌های مرتبط در داخل کشور به منظور شناسایی نقاط قوت و ضعف آن‌ها و بهره‌گیری از نتایج آن در راستای تدوین سرفصل‌های جدید؛

۲. تقویت و تسهیل مشارکت بخش غیردولتی در حیطه آموزش‌های حرفه‌ای اولیه در قالب رسمی، غیررسمی و حین کار. امروزه هنرهای مبتنی بر فناوری جدید به صورت تجربی و خودآموز توسط افراد به کار گرفته می‌شود و به تبع آن با چالش‌های این حوزه با سرعت بیشتری آشنا می‌شوند. این در حالی است که تصویب سرفصل برای آن رشته ممکن است با سیاست‌های فعلی، زمانی تقریبی به اندازه ۵ سال نیاز داشته باشد؛

۳. تقویت نظام تنظیم‌گری مهارت در سطح ملی با رویکرد اقدامات آکادمیک با هدف بهبود زیست‌بوم مهارت کشور، تقویت و جهت‌دهی کلان‌الگوهای هدایت تحصیلی و هدایت شغلی از طریق پیشنهاد قوانین لازم و چابک‌سازی فرآیند راه‌اندازی سرفصل‌های جدید.

ج) راهکارها

با توجه به تغییرات بسیار سریعی که در حوزه فناوری و کاربرد آن در هنر در حال وقوع است، مهم‌تر از شناسایی رشته‌های اولویت‌دار که به آن‌ها اشاره شد، ایجاد بستری مناسب برای تدوین و به‌روزرسانی چابک رشته‌ها است. در ادامه به راهکارهای پیشنهادی در این راستا اشاره می‌شود:

• راه‌اندازی رشته‌های جدید بر مبنای ماموریت‌گرایی دانشگاه‌های هنر

در خصوص راه‌اندازی رشته‌های جدید در دانشگاه‌های هنر، بحث ماموریت‌گرایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. یکی از مشکلاتی که در برخی از برهه‌های زمانی در توسعه آموزش عالی کشور وجود داشته، بی‌توجهی به پتانسیل‌ها و نیازهای بومی و منطقه‌ای است که این بی‌توجهی سبب شده توسعه آموزش عالی به صورت هدفمند صورت نگیرد. در ماموریت‌گرایی با تقسیم کار بر مبنای ظرفیت‌ها، پتانسیل‌ها و نیازهای هر منطقه، ماموریت‌های ویژه و مختص هر دانشگاه تعیین می‌شود تا زمینه بهره‌برداری بهینه از مجموعه منابع بومی، منطقه‌ای و ملی فراهم شود. راه‌اندازی رشته‌های جدید منطبق بر ماموریت‌ها و امکانات دانشگاه‌ها و نیازهای بومی از موضوعات پراهمیت در تدوین و راه‌اندازی رشته‌های دانشگاهی است.

• لزوم به‌روزرسانی چابک سرفصل‌های درسی هنر متناسب با تحولات فناوری

یکی از مشکلات در تعریف رشته‌های جدید دانشگاهی در کشور، روند طولانی بررسی و تأیید سرفصل‌ها است که در بسیاری از مواقع سه سال یا بیشتر به طول انجامیده و فرسایشی می‌شود. این مسئله در مورد رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری که به سرعت در حال تغییر و تحول هستند، اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. حذف سیستم متمرکز بازنگاری و تدوین رشته‌ها و افزایش اختیار دانشگاه‌ها در این حوزه با توجه به حیطه مأموریتی، می‌تواند راه حل مناسب برای به‌روزرسانی و بهینه‌سازی سرفصل‌های درسی هنر باشد.

• تربیت هیئت‌علمی متخصص میان‌رشته‌ای

مهم‌ترین شرط راه‌اندازی رشته‌های جدید مبتنی بر فناوری، تربیت نیروی انسانی مدرس این رشته‌ها در کشور است. برای همگام شدن با تغییرات در سطح دانشگاهی، اساتید می‌بایست از طریق آموزش‌های ضمن خدمت دانش خود را به‌روز نگاه داشته و هم‌زمان با ایجاد رشته‌های جدید، آماده تدریس باشند. سوق دادن موضوع پروژه‌های دکتری به رشته‌های جدید و تربیت نیرو از طریق بورس خارج کشور می‌تواند راه حل مناسبی باشد، هرچند که تربیت نیرو در داخل کشور از طریق رشته‌های مرتبط راهکار مناسب‌تری خواهد بود.

• استفاده از ظرفیت‌های تجهیزات فناورانه دانشگاه‌های فنی و رویکرد ارتباط دانشگاه با صنعت

آنچه که در بررسی رشته‌های دانشگاهی هنری مبتنی بر فناوری در کشورهای مورد بررسی قابل مشاهده است، نیاز به تجهیزات پیشرفته و کارگاه‌های مجهز است. برخی از این تجهیزات تحت عناوین دیگری در رشته‌های فنی موجود است. برای مثال آزمایشگاه واقعیت مجازی، پردازش صدا، زندرینگ، گرافیک کامپیوتری، جلوه‌های ویژه از جمله کارگاه‌هایی هستند که از قبل ممکن است در بسیاری از دانشکده‌های مهندسی و علوم کامپیوتر راه‌اندازی شده باشند. لذا تشکیل شبکه آزمایشگاهی برای استفاده مشترک دانشگاه‌های مختلف در راه‌اندازی رشته‌ها از راهکارهای موجود در این زمینه است. راه حل دیگر برای تأمین تجهیزات موردنیاز، همکاری با شرکت‌ها و استودیوهای خصوصی برای راه‌اندازی آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های تخصصی در داخل دانشگاه‌ها جهت برگزاری رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری است. از یک سو دانشگاه نیاز به آزمایشگاه‌های مجهز داشته و از سویی دیگر، شرکت‌ها و استودیوهای بزرگ نیاز به نیروی کارآمد دارند که می‌تواند توسط همین دانشگاه‌ها تأمین شود. در واقع استفاده از ظرفیت‌های رویکرد ارتباط بین دانشگاه و صنعت می‌تواند برای راه‌اندازی رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری در کشور مورد استفاده قرار گیرد.

• تقویت ارتباطات علمی بین‌المللی

آموزش بین‌المللی و فرصت دادن به دانشجویان در مقاطع تحصیلی مختلف برای گذراندن بخشی از دوران تحصیل خود در خارج از کشور جهت آشنایی با فرهنگ و هنر کشورهای دیگر و ارائه دید کلی به آن‌ها در هنرآفرینی، از نکات دیگری است که در بررسی کشورهای مختلف قابل مشاهده است. این امر می‌تواند بر اساس انعقاد تفاهم‌نامه‌هایی برای استفاده از اساتید خبره بین‌المللی در تدریس و راهنمایی پروژه‌ها مورداستفاده قرار گیرد. از سویی دیگر، تعریف برنامه‌های تبادل دانشجویی و استاد از نیازهای اساسی رشته‌های جدید است که می‌تواند زمینه ایجاد پویایی در رشته‌ها و ارتباطات فرهنگی میان دانشگاه‌های مختلف را فراهم کند.

پیوست: فهرست اسامی رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری

همان‌گونه که در مقدمه ذکر شد، این گزارش مبتنی بر پژوهش صورت گرفته بر روی رشته‌های مبتنی بر فناوری در چهار کشور ژاپن، چین، انگلیس و آمریکا است. دو کشور آمریکا و انگلیس به‌عنوان پیشگامان فناوری در دنیای غرب و دو کشور ژاپن و چین به‌عنوان پرچم‌دار فناوری و هنر در شرق شناخته می‌شوند. در این بخش فهرست اسامی رشته‌های مبتنی بر فناوری در این چهار کشور که در پژوهش مذکور آمده ارائه شده است:

- ژاپن

هنر میان رسانه‌ای / فیلم و رسانه‌های جدید / سیاست و مدیریت هنر / انفورماتیک طراحی / مانگا گرایش‌های (هنر کارتون، هنرکمیک، نسل جدید، طراحی شخصیت) / طراحی بصری گرایش‌های (خلاقیت دیجیتال، طراحی گرافیک) / علوم هنر / هنرهای خلاق شخصیت (دوره انیمیشن، دوره بازی دیجیتال، رشته تصویرسازی کمیک) / انیمه / بازی / طراحی اطلاعات (دوره هنر و رسانه: دوره طراحی تعامل) / طراحی یکپارچه / محتوای دیجیتال گرایش‌های (جلوه‌های ویژه، هنر رسانه، طراحی و توسعه وب، برنامه‌نویسی بازی).

- چین

هنر تجربی (صحنه نگاری رسانه) / هنر اجتماع / رسانه‌های باز / انیمیشن / بازی / هنرهای خلاق / ارتباطات بصری و طراحی رسانه / هنر رسانه‌های دیجیتال / طراحی اطلاعات و تعامل / هنر اطلاعات و طراحی / طراحی ارتباطات بصری.

- انگلیس

عکاسی گرایش هنرهای تصویری و الکترونیک / هنرهای محاسباتی / هنرهای محاسباتی دیجیتال / موسیقی الکترونیک، محاسبات و فناوری / واقعیت مجازی و افزوده / فیلم‌سازی گرایش ضبط صدا، پساتولید و طراحی / هنر و فناوری‌های خلاق / تولید رسانه خلاق / طراحی مد و فناوری / طراحی محصول و فناوری / هنرهای موسیقی و صدای دیجیتال / توسعه بازی‌های دیجیتال / هنر و طراحی بازی / کمیک و هنر مفهومی / روان‌درمانی هنر / فناوری هنرهای زیبا / هنرهای دیجیتال و فناوری / هنرهای طراحی تعامل / طراحی تجربه کاربری / رسانه‌های غوطه‌ورساز و واقعیت ترکیبی / انیمیشن رایانه‌ای سه بعدی / هنرهای فنی برای تئاتر و نمایش / فناوری صدا و موسیقی / مدیریت هنرهای جهانی / جلوه‌های بصری / تولید رسانه‌های دیجیتال / طراحی ارتباطات گرافیکی / هنر و طراحی با فناوری‌های خلاقانه / هنرهای دیجیتال بازی‌های ویدئویی / آینده‌روایی: هنر، داده، جامعه / رسانه‌های دیجیتال.

- آمریکا

طراحی تعاملی و توسعه بازی / واقعیت غوطه‌ورساز / جلوه‌های بصری / مطالعات هنر و فناوری / تصویربرداری سینتیک / هنرهای تعاملی / طراحی سرگرمی / رسانه‌های الکترونیکی و مبتنی بر زمان / طراحی و فناوری / طراحی تعامل و U,UX / هنردرمانی / هنرهای رسانه‌ای / هنرهای مستند و تحقیقات تجسمی / فناوری موسیقی / هنر، رسانه و فناوری / داستان‌سرایی غوطه‌ورساز / هنرهای یکپارچه الکترونیکی / هنر، فرهنگ و فناوری / هنرهای استودیویی / هنر و فناوری / هنر، فناوری و ارتباطات نوظهور با گرایش هنرهای رسانه‌ای نوظهور / هنرهای دیجیتال / داستان‌سرایی دیجیتال / اینترمدیا و هنرهای دیجیتال / هنرهای رسانه‌ای گرایش بازیگری برای هنرهای دیجیتال.

پیشنهاد‌های راهبردی فرهنگستان هنر برای ساماندهی وضعیت دانشگاه‌های هنر

مقدمه

اسناد بالادستی کشور مأموریت‌های مهمی برای آموزش عالی قائل شده است. بر اساس این اسناد، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور باید بتوانند فعالیت‌های خود در تمام بخش‌ها، اعم از آموزشی، پژوهشی و فناوری در راستای پاسخگویی به چالش‌ها و نیازهای کشور، بازبینی و بازطراحی کنند. در گزارش سند توسعه هنر اهداف آموزش عالی هنر در ایران تربیت متخصصانی متعهد، خلاق، نوآور و کارآفرین در هنر و حفظ کرامت و منزلت نیروی انسانی در تأمین نیازهای جامعه بیان شده است.

در سیاست‌های کلی ابلاغ شده از سوی مقام معظم رهبری، آموزش نیروی انسانی متخصص، ماهر و کارآمد، متناسب با نیازهای بازار کار، و توأم کردن آموزش و مهارت و جلب همکاری بنگاه‌های اقتصادی جهت استفاده از ظرفیت آن‌ها سفارش شده است (ابلاغ سیاست‌های کلی اشتغال، تیر ۱۳۹۰). در حال حاضر در دانشگاه‌های هنر مفاهیمی همچون مهارت‌گرایی، آموزش هدفمند، ارتباط با صنعت، بازار، مهارت‌های موردنیاز کارفرمایان، سود اقتصادی، کارآفرینی اقتصادی، پیشرفت فناوری، یا اصولاً جایگاهی ندارد یا جایگاه آن به شدت و حدتی که در سایر گروه‌های آموزشی دانشگاهی مطرح می‌شود، وجود ندارد و این امر نقصان اطلاعاتی در خصوص آمایش آموزش عالی هنر و ساماندهی آن در جهت تأمین نیازهای جامعه را بیش از پیش هویدا ساخته و انجام آن را ضروری می‌سازد. در این گزارش پیشنهاد‌های مطرح شده با تأکید بر اولویت تهیه سند آمایش آموزش عالی هنر ارائه شده است.

آسیب‌شناسی

طبق آمار، دانشجویان گروه تحصیلی هنر ۷ درصد از کل دانشجویان کشور را تشکیل می‌دهند بررسی وضعیت نظام آموزش عالی هنر از فقدان توجه کافی به موضوع هنر، به عنوان یک گروه تحصیلی با ویژگی‌های منحصربه‌فرد حکایت دارد و این امر سبب بروز چالش‌های جدی در این حوزه شده است؛ پایش صورت گرفته توسط فرهنگستان هنر ایران در خصوص وضعیت متغیرهای مهم این نظام شامل «سیاست‌گذاری و خط‌مشی»، نیروی انسانی شامل «اعضای هیئت علمی» و «دانشجو»، «رشته تحصیلی و منابع درسی» و «فضا و امکانات» نشان می‌دهد آسیب‌های این حوزه به تفکیک محورهای مشخص شده عبارت‌اند از:

۱) سیاست‌گذاری و خط‌مشی

- فقدان سند آمایش آموزش عالی هنر در ایران
- فقدان توجه به مأموریت‌گرایی دانشگاه‌های هنر
- کم‌توجهی به بومی‌سازی الگوهای آموزش هنر در کشور
- فقدان توجه به شاخص‌های نظام آموزش عالی هنر در برنامه‌های توسعه
- ضعف سازوکارهای نظام ارتباط دانشگاه‌های هنر با نیازهای جامعه و صنعت
- فقدان نظام تضمین کیفیت در دانشگاه‌های هنر و بی‌توجهی به کیفیت آموزش

۲) اعضای هیئت علمی

- عدم تناسب آیین نامه ارتقاء هیئت علمی با ماهیت و مقتضیات رشته هنر و مهارت‌ها و جایگاه اعضای هیئت علمی

۳) دانشجو

- ناکارآمدی نظام سنجش و پذیرش دانشجوی هنر
- عدم تدوین شاخص پذیرش دانشجوی هنر متناسب با بازار اشتغال، مهارت‌افزایی و کارآفرینی
- فقدان پیمایش‌های مستقل در خصوص رصد وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان هنر

۴) رشته‌های تحصیلی و منابع درسی

- کم‌توجهی به روزآمدسازی رشته‌های تحصیلی و برنامه‌های درسی با توجه به پیشرفت‌های فناوری و نیازهای بومی
- فقدان برخی از رشته‌های هنری در مقطع دکتری در تطبیق با نیازهای کشور
- فقدان مطالعات میان‌رشته‌ای متناسب با نیازهای واقعی کشور و مرتبط با سایر رشته‌های علوم انسانی و سایر علوم (مانند هنر درمانی، روانشناسی هنر، اخلاق هنر، جامعه‌شناسی هنر و حقوق هنر)
- عدم توزیع متوازن رشته‌های دانشگاهی هنر و مراکز آموزش عالی هنر در کشور بر مبنای اصل توسعه عدالت آموزشی، مقتضیات و استعدادهای بالقوه و بومی مناطق جغرافیایی کشور
- فقدان نظام تقاضامحور بودن پایان‌نامه‌ها و رساله‌های هنری و کم‌توجهی به اصل مسئله محوری

۵) فضا و امکانات

- کم‌توجهی به ویژگی‌های معماری اسلامی و ملی در طراحی فضاهای کالبدی نهادها و مؤسسات آموزشی هنر بر اساس نقشه جامع علمی کشور
- کم‌توجهی به روزآمدسازی بناهای تاریخی و سنتی موجود برای استقرار مراکز و مؤسسات آموزش عالی هنر
- فقدان تجهیزات و امکانات کارگاهی و رایانه‌ای روزآمد و مورد نیاز

پیشنهادها

در این بخش پیشنهادهای فرهنگستان هنر در راستای رفع آسیب‌های موجود و بر مبنای پژوهش‌ها و پایش‌های صورت گرفته ارائه می‌شود. شایان ذکر است در هریک از محورهای ارائه شده، انجام مطالعات عمیق و دامنه‌دار از ملزومات ارائه پیشنهادها مفید و کاربردی است.

سیاست‌گذاری و خط‌مشی

فقدان سند آمایش آموزش عالی هنر

«سند آمایش آموزش عالی هنر» ضمن ارائه تصویری از وضعیت آموزش عالی هنر، وضعیت شاخص‌های آموزش عالی از جمله میزان پذیرش دانشجو و عضو هیئت علمی، رشته‌های تحصیلی مورد نیاز متناسب با مقتضیات بومی، تعداد مراکز آموزش عالی مورد نیاز و اولویت‌های پژوهشی کشور در حوزه هنر بر مبنای اصل مسئله محوری را مشخص خواهد کرد. تدوین «سند آمایش آموزش عالی هنر» به عنوان نقشه راهی برای اطلاع از وضعیت موجود در تصمیم‌گیری برای آینده آموزش هنر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بدون اطلاع از وضعیت متغیرهای آموزش عالی در گروه تحصیلی هنر نمی‌توان برای ساماندهی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی این حوزه تصمیم گرفت.

پیشنهاد:

تعریف طرح جامع مطالعاتی «تدوین سند آمایش آموزش عالی هنر در ایران» می‌تواند به عنوان سند مهمی برای اطلاع از وضعیت حال حاضر آموزش عالی هنر و نقشه راهی جهت تصمیم‌گیری در خصوص سناریوهای محتمل برای آینده باشد. تحقق این امر مستلزم همکاری دانشگاه‌های هنر موجود در مناطق ده‌گانه آموزش عالی و مؤسسات سیاست‌پرداز در حوزه آموزش عالی است.

❖ فرهنگستان هنر در صورت اختصاص و تأمین بودجه لازم، آمادگی راهبری این طرح را در مناطق ده‌گانه آموزش عالی کشور دارد.

فقدان توجه به مأموریت‌گرایی دانشگاه‌های هنر

مأموریت محور شدن دانشگاه‌ها و نهادهای آموزش عالی یک الزام قانونی است. در ماده واحده تعیین الزامات اجرایی مربوط به بهبود عوامل مؤثر در پیشرفت علمی کشور که در جلسه ۸۲۶ مورخ ۱ بهمن ۱۳۹۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسیده، به صراحت به لزوم تدوین مأموریت‌های دانشگاه‌های کشور اشاره شده است. مهم‌ترین موضوع در باب مأموریت‌گرایی دانشگاه‌های هنر، فرایند و چگونگی مشخص کردن مأموریت‌هاست که باید در چارچوب رویکرد حکمرانی خوب و با حضور مؤثر ذی‌نفعان دانشگاه، تهیه و تدوین شود. مأموریت دانشگاه‌ها یک برساخت اجتماعی است که الزاما باید توسط ذی‌نفعان دانشگاه شکل بگیرد. به عبارت دیگر، فرایند و چگونگی تعیین مأموریت هر دانشگاه، واجد بیشترین اهمیت است. هر دانشگاهی برای خود باید دلالت وجودی بیابد و بر اساس آن، فعالیت‌های خود را تعیین کند.

پیشنهاد:

فرهنگستان هنر در راستای اهمیت موضوع مأموریت‌گرایی، طرح «شاگله یابی مأموریت‌گرایی دانشگاه‌های هنر ایران» را تعریف کرده که در حال حاضر در دست اقدام است. بی‌شک تولید محتوا و ادبیات این موضوع به‌ویژه در حوزه دانشگاه‌های هنر توسط صاحب‌نظران این عرصه، در ارائه راهکار مناسب و عملی راهگشا خواهد بود.

ضعف سازوکارهای نظام ارتباط دانشگاه‌های هنر با نیازهای جامعه و صنعت

در سال‌های اخیر، سامانه‌های تقاضامحور پژوهش، از جمله سامانه اجرایی تقاضا و عرضه پژوهش و فناوری (ساتع)، سامانه ارتباط جامعه و صنعت با دانشگاه (ساجد) و نظام ایده‌ها و نیازها (نان) راه‌اندازی شده است، ولی نتایج جست‌وجوی موضوعات هنری در فهرست عناوین نیازهای پژوهشی، در اغلب موارد، بدون نتیجه و یا بسیار محدود است. یکی از دلایل این موضوع می‌تواند ابهام در ساختار طرح ارتباط جامعه و صنعت در موضوعات هنری و روشن نبودن مسائل، نیازها و اولویت‌های موضوع هنر در کشور باشد.

پیشنهاد:

- توجه به موضوعات هنری بر اساس اولویت‌های کشور و مبتنی بر مسئله محوری
- توافق با کارفرمایان پروژه‌های هنری جهت درج نیازهای پژوهشی خود در سامانه‌های تقاضامحور پژوهش
- افزایش میزان موضوعات هنری در سامانه‌های تقاضامحور پژوهش

کم‌توجهی به بومی‌سازی الگوهای آموزش هنر در کشور

پایش انجام شده در خصوص جذب دانشجوی در دو گروه موسیقی بومی ایرانی و گروه هنرهای سنتی و صنایع دستی، به‌عنوان اولویت‌های موضوع هنر در نقشه جامع علمی کشور، حاکی از بی‌توجهی به گسترش رشته‌های هنری بر اساس اصل بومی‌سازی و تقویت هنر بومی مندرج در نقشه جامع علمی کشور است. بر اساس پایش صورت گرفته در بازه زمانی ده‌ساله، میانگین جذب دانشجوی هنر در موسیقی بومی ایرانی ۱/۵ درصد و در هنرهای سنتی حدود ۳ درصد از کل سهم جذب دانشجویان هنر است.

پیشنهاد:

- تشویق رتبه‌های برتر کنکور هنر به تحصیل در رشته‌های مرتبط با هنرهای بومی در قالب بورس دانش
- امکان ادامه تحصیل گرایشی در رشته‌های مرتبط با هنرهای سنتی و بومی (در حال حاضر دوره دکتری برای گرایش‌های هنرهای سنتی موجود نیست).
- افزایش ارتباط صنعت و دانشگاه در حوزه هنرهای بومی در قالب برنامه‌های کارورزی و حمایت مالی از هنرجویان
- پایش وضعیت رشته‌های مرتبط با هنرهای سنتی

❖ فرهنگستان هنر، با توجه به اهمیت هنرهای بومی و همچنین با توجه به وظایف اساسنامه‌ای طرح پژوهشی «پایش وضعیت رشته‌های تحصیلی مرتبط با هنرهای سنتی» را در دستور کار خود قرار داده که به‌زودی نتایج آن در قالب کتاب منتشر خواهد شد.

فقدان توجه به شاخص‌های نظام آموزش عالی هنر در برنامه‌های توسعه

پایش انجام شده درخصوص شاخص‌های آموزش عالی مندرج در قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه نشان می‌دهد در گروه تحصیلی هنر به صورت خاص شاخصی در ارتباط با مؤلفه‌های نظام آموزش عالی مانند تعداد دانشجو و تعداد عضو هیئت علمی اعلام نشده است. از طرفی، شاخص‌های مطرح شده در این سند، با آمار آموزش عالی هنر همخوانی ندارد.

شاخص نسبت عضو هیئت علمی تمام وقت استادیار به بالا به کل اعضای هیئت علمی تمام وقت در دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم: میزان این شاخص برای گروه هنر ۶۰ درصد است؛ در حالی که در برنامه ششم توسعه، برای سال ۱۳۹۹، میزان نسبت این شاخص ۹۰ درصد است که این اختلاف حاکی از روند کُند تبدیل وضعیت اعضای هیئت علمی حوزه هنر است.

شاخص نسبت دانشجو به هیئت علمی تمام وقت وابسته به وزارت علوم: میزان این نسبت برای گروه هنر، در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹، تقریباً برابر با ۳۶ نفر است؛ در حالی که در برنامه ششم توسعه، میزان این شاخص، در همان سال، ۲۲ نفر ذکر شده است. این اختلاف نشان‌دهنده عدم تناسب میزان دانشجو و تعداد اعضای هیئت علمی در حوزه هنر است که یکی از دلایل آن رami توان کمبود اعضای هیئت علمی هنر ارزیابی کرد.

شاخص سهم دانشجویان تحصیلات تکمیلی به کل دانشجویان: در دانشگاه‌های هنر نسبت سهم دانشجویان تحصیلات تکمیلی به کل دانشجویان برابر با ۱۳ درصد است در حالی که میزان این شاخص در برنامه ششم توسعه ۲۸ درصد مشخص شده است. هرچند به نظر می‌رسد دانشگاه‌های هنر با این شاخص فاصله زیادی دارند، ولی باید این موضوع بررسی شود که آیا دانشگاه‌های هنر با این وضعیت از جمله تعداد اعضای هیئت علمی با مرتبه استادیار به بالا امکان ارتقاء این شاخص را دارند؟ و یا این که با توجه به اهداف دوره تحصیلات تکمیلی آیا جامعه درصدد تولید هنرمند است یا پژوهشگر هنر؟

پیشنهاد:

- تدوین شاخص‌های مرتبط با گروه تحصیلی هنر در محورهای نیروی انسانی، برنامه درسی و فضا و امکانات مستلزم تهیه «سند آمایش آموزش عالی هنر» و تدوین نقشه منسجم از وضعیت فعلی آموزش هنر و چشم‌انداز متصور در این حوزه است.
- تعریف طرح ملی «رصد وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان گروه تحصیلی هنر»

❖ هرچند موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، پروژه رصد وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان کشور را بر عهده دارد ولی انجام پایش مستقل و جامع در خصوص وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان گروه هنر به تفکیک رشته تحصیلی، ضمن در نظر گرفتن الگوی خوداشتغالی و فعالیت‌های غیر رسمی این گروه زوایای بیشتری برای تحلیل وضعیت اشتغال این دسته از دانش‌آموختگان فراهم خواهد آورد.

فقدان نظام تضمین کیفیت در دانشگاه‌های هنر و بی‌توجهی به کیفیت آموزش

نظارت بر ارتقای کیفیت آموزش بر اساس اسناد بالادستی یکی از ضرورت‌های نظام آموزش عالی کارآمد است. بحث نظارت، ارزیابی و تضمین کیفیت نهادهای علمی در سند نقشه جامع علمی کشور، به عنوان یک اقدام ملی، در راهبرد کلان ۶ مورد توجه قرار گرفته است. تضمین کیفیت شامل مدیریت منظم و الگوهای ارزیابی پذیرفته شده، به منظور تضمین دستیابی به کیفیت تعیین شده یا بهبود یافته، و فراهم آوردن زمینه اعتماد ذی‌نفعان اصلی به مدیریت کیفیت و برون‌دادها است. به طور کلی، در ارزیابی گروه‌های آموزشی، متداول‌ترین رویکرد مورد استفاده، الگوی اعتبارسنجی متشکل از ارزیابی کیفیت درونی و برونی است. فقدان نهاد متولی اعتبارسنجی کیفی و ناکارآمدی فرایندهای نظارتی سبب شده که ارزیابی کیفیت در محورهای نیروی انسانی، فضای آموزشی، سرفصل‌ها و محتوای آموزشی گروه تحصیلی هنر مورد بی‌توجهی قرار گیرد.

پیشنهاد:

در سند آمایش آموزش عالی میزان توجه به شاخص‌های کمی بیش از شاخص‌های کیفی است. مطالعات نشان می‌دهد، توجه به کیفیت آموزش هم‌راستا با کمیت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. آسیب‌شناسی و پایش نظام آموزش هنر در کشور در دو سطح پایه و عمومی و سطح عالی و همچنین توجه به کیفی سازی هر یک از این دوره‌ها در ارتقاء کیفیت نظام آموزش هنر کشور تأثیرگذار خواهد بود.

اعضای هیئت علمی

عدم تناسب آیین نامه ارتقاء مرتبه اعضای هیئت علمی با ماهیت رشته هنر

یکی از مهم ترین چالش های اعضای هیئت علمی گروه تحصیلی هنر، عدم تناسب شیوه نامه ارتقاء هیئت علمی با ماهیت رشته هنر و برون دادهای اعضای هیئت علمی است. در آیین نامه ارتقاء فعلی، به دلیل سیطره نگاه کمی و بی توجهی به شاخص های هنری، فعالیت های اعضای هیئت علمی هنر به طور مطلوب مورد ارزیابی قرار نمی گیرد.

پیشنهاد:

- اعضای هیئت علمی به سه گروه هنرمند، پژوهشگر، هنرمند- پژوهشگر تقسیم شوند و تدوین و تنظیم معیارهای ارزشیابی هیئت علمی بر اساس نوع فعالیت های آنها شامل آفرینش، پژوهش و آفرینش- پژوهش انجام پذیرد.
- امتیازهای آیین نامه با دستاوردها و برون دادهای علمی اعضای هیئت علمی هنر متناسب سازی شود.
- سازوکارهای سامانه های نیازهای پژوهشی حوزه هنر برای تقویت ارتباط جامعه و صنعت ارتقاء یابد.
- نشریه هنری- پژوهشی برای انعکاس آثار بدیع اعضای هیئت علمی هنر راه اندازی شود.
- امتیاز شرکت در کارگاه های دانش افزایی (جدول ۱ بند ۹) و برگزاری نمایشگاه ها و کارگاه هنری (جدول ۱ بند ۱۰) افزایش یابد.
- مقاله علمی- پژوهشی و طرح پژوهشی خارج از موسسه با توجه به وضعیت گروه تحصیلی هنر الزام (نقش وتویی) نداشته باشد.
- ماده واحده پیشنهادی فرهنگستان هنر در خصوص اعضای هیئت علمی پیشکسوت هنر (در جلسه شماره ۷۶ مورخ ۱۴۰۱/۱۰/۱۲ شورای هنر شورای عالی انقلاب فرهنگی) تأیید و ابلاغ گردد.
- با توجه به طیف وسیع اعضای هیئت علمی با مرتبه مربی، قانون تبدیل وضعیت مربی به استادیار (بدون احراز مدرک دکتری) که در آیین نامه کنونی حذف شده است، احیا گردد یا تمهیدات ویژه ای برای ارتقاء هیئت علمی هنر با مرتبه مربی با توجه به سوابق و فعالیت حرفه ای آنها تعریف شود.
- برای هر یک از بندهای جدول مربوط به ماده ۳ آیین نامه که شامل فعالیت های پژوهشی اعضای هیئت علمی است بندهای مکمل در قالب «جدول فعالیت های آفرینش محور اعضای هیئت علمی هنر» پیشنهاد می شود. به منظور ارزیابی عملکرد آنها دسته ای از اعضای هیئت علمی که آفرینش های هنری، تنها برون داد آنها و یا سهم قابل توجهی از فعالیت های آنها است، بندهای پیشنهادی مکمل برای جدول ماده ۳ آیین نامه ارتقاء با رویکرد انطباقی ارائه شده است.

انطباق فعالیت‌های پژوهش محور با فعالیت‌های آفرینش محور اعضای هیئت علمی هنر

بند	موضوع فعالیت‌های پژوهش محور	موضوع پیشنهادی فعالیت‌های آفرینش محور
۱	مقاله علمی - پژوهشی منتشر شده در نشریه‌های علمی - پژوهشی معتبر ^۱	مقاله یا نقد آثار هنری منتشر شده در نشریه هنری - پژوهشی
۲	مقاله علمی - مروری منتشر شده در نشریه‌های معتبر	گزارش و معرفی اثر هنری توسط شخص هنرمند
۳	مقاله‌های علمی و تحشیه در نشریات علمی - ترویجی	بررسی و نقد اثر هنری توسط هنرپژوهان
۴	مدخل چاپ شده در دانشنامه‌ها یا دایره‌المعارف‌ها	آثار هنری چاپ شده در دانشنامه‌ها، دایره‌المعارف‌ها و مجموعه‌های معتبر
۵	مقاله علمی کامل ارائه شده در همایش‌های علمی معتبر ملی و بین‌المللی	آثار هنری پذیرفته و ارائه شده در رویدادهای هنری معتبر ملی و بین‌المللی
۶	خلاصه مقاله علمی ارائه شده در همایش‌های علمی معتبر ملی و بین‌المللی	آثار منتشر شده در کاتالوگ رویدادهای هنری معتبر ملی و بین‌المللی
۷	مقاله علمی - پژوهشی مستخرج از رساله متقاضی *	مقاله علمی مستخرج از رساله متقاضی
۸	تولید دانش فنی / اختراع / اکتشاف منجر به تولید و تجاری‌سازی محصول	طراحی و برگزاری نمایشگاه‌های هنری (نمایشگاه گردانی)
		ابداع و تولید محصولات هنری - پژوهشی؛ طراحی و ساخت وسیله و ابزاری که در تولید آثار هنری نقش آفرینی کند.
		ثبت مالکیت اثر هنری
۹	گزارش علمی طرح‌های پژوهشی و فناوری با طرف قرارداد خارج از موسسه	گزارش فرآیند آفرینش آثار هنری در سطح استانی، منطقه‌ای، ملی یا بین‌المللی در نشریه هنری
۱۰	اثر بدیع و ارزنده هنری یا ادبی و فلسفی چاپ شده	اثر بدیع و ارزنده هنری مطابق با شاخص‌های مصوب
۱۱	ایجاد ظرفیت فعال در جذب اعتبار پژوهشی (گرننت) داخلی با بین‌المللی	ایجاد ظرفیت فعال در جذب اعتبار آفرینش هنری (داخلی و خارجی)
۱۲	تصنیف، تالیف، تصحیح انتقادی، ترجمه کتاب، دانشنامه	انتشار کتاب از مجموعه آثار هنرمند، نقد و بررسی مستقل آثار هنرمندان برجسته در انتشارات معتبر
۱۳	راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه کارشناسی ارشد و یا رساله دکتری *	راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه کارشناسی ارشد و یا رساله دکتری
۱۴	کرسی‌های نظریه‌پردازی *	کرسی‌های نظریه‌پردازی
۱۵	کسب رتبه در جشنواره‌های داخلی و خارجی	کسب رتبه در رویدادهای معتبر هنری داخلی و خارجی
۱۶	داوری و نظارت بر فعالیت‌های پژوهشی	داوری و نظارت بر رویدادهای هنری

* این موارد تغییر نکرده‌اند

دانشجو

در شیوه پذیرش دانشجوی هنر، مهارت‌ها، خلاقیت‌های هنری و توانایی‌های بالقوه و بالفعل اهمیت بسیاری دارد، در حال حاضر شیوه پذیرش دانشجوی هنر، بدون توجه به توانایی‌های هنری و همانند دیگر گروه‌های تحصیلی، صورت می‌گیرد.

پیشنهاد:

- بازنگری در شیوه پذیرش دانشجو در گروه تحصیلی هنر به ویژه دوره تحصیلات تکمیلی
- لزوم توجه به مهارت‌ها، خلاقیت‌های هنری و توانایی‌های بالقوه و بالفعل در پذیرش دانشجوی هنر
- تعیین شاخص پذیرش دانشجوی هنر در کشور
- تدوین طرح‌های پژوهشی در خصوص روش‌های پذیرش دانشجوی هنر در نظام‌های آموزش هنر موفق جهان

❖ موضوع شیوه‌های پذیرش دانشجو از اولویت‌های موضوعی در دست اقدام فرهنگستان هنر در حوزه رفع کاستی‌های نظام آموزش هنر است.

رشته‌های تحصیلی و منابع درسی

بر اساس راهبرد کلان ۷ نقشه جامع علمی کشور، جهت‌دهی آموزش، پژوهش و فناوری به سمت حل مشکلات و رفع نیازهای واقعی و مقتضیات کشور، با توجه به آمایش سرزمین، از الزامات بنیادی در امر برنامه‌ریزی و توسعه مراکز دانشگاهی شمرده شده است. پایش انجام‌شده در حوزه هنر نشان‌دهنده بی‌توجهی به آمایش سرزمین در مقاطع مختلف رشته هنر است. برای مثال، می‌توان بی‌توجهی به راه‌اندازی رشته‌ها با توجه به اقتضا و استعداد بومی و محلی را ذکر کرد.

پیشنهاد:

- نیازسنجی رشته‌های هنری مورد نیاز کشور
- امکان‌سنجی راه‌اندازی رشته‌های هنری مورد نیاز کشور
- بازنگری در شرح دروس و سرفصل‌های فعلی گروه تحصیلی هنر
- راه‌اندازی دوره دکتری برخی گرایش‌های هنری در تطبیق با نیازهای کشور
- روزآمدسازی رشته‌های تحصیلی با توجه به تحولات فناوری
- راه‌اندازی رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری

❖ در خصوص راه‌اندازی رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری، فرهنگستان هنر آمادگی ارائه پیشنهاد‌های سیاستی را دارد.

فضا و امکانات

بر اساس پایش انجام‌شده، بالغ بر ۹۰ درصد دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی هنر در زیرنظام‌های دانشگاه پیام نور، جامع علمی-کاربردی، فنی و حرفه‌ای، مؤسسات غیرانتفاعی و دانشگاه آزاد مستقر شده است. بخش اعظم این مؤسسات از فضا و امکانات لازم و استاندارد برای پذیرش دانشجو برخوردار نیستند. از یک سو ویژگی‌های معماری اسلامی و ملی در طراحی فضاهای کالبدی نهادها و مؤسسات آموزش پژوهشی هنری مشاهده نمی‌شود و از سوی دیگر با توجه به ظرفیت پذیرش دانشجو، با کمبود امکانات و تجهیزات لازم مواجه هستند.

پیشنهاد:

- تعریف استانداردهای فضاهای دانشگاهی بر اساس معماری اسلامی و ملی و الزام به رعایت آن
- تغییر کاربری و روزآمدسازی بناهای تاریخی، سنتی و بومی موجود متناسب با اهداف آموزش عالی (نمونه موفق دانشگاه هنر اصفهان و دانشکده هنر و معماری دانشگاه یزد)
- توجه به ظرفیت‌ها و امکانات تجهیزاتی مراکز آموزش عالی هنر در هنگام کسب مجوز پذیرش دانشجو در رشته‌های هنری

پیشنهادها در خصوص ساماندهی وضعیت دانشگاه‌های هنر به ترتیب اولویت

ردیف	موضوع	زمان
۱	تدوین سند آمایش آموزش عالی هنر	میان مدت
۲	تبیین مأموریت‌گرایی دانشگاه‌های هنر و مشخص شدن مأموریت دانشگاه‌ها	میان مدت
۳	رفع ناکارآمدی‌های نظام ارتقای اعضای هیئت علمی گروه تحصیلی هنر	کوتاه مدت
۴	بازتعریف و ارتقاء ارتباط دانشگاه‌های هنر با جامعه و صنعت	میان مدت
۵	اصلاح نظام سنجش و پذیرش دانشجوی هنر	کوتاه مدت
۶	به‌روزرسانی رشته‌های تحصیلی و برنامه‌های درسی	میان مدت
۷	راه‌اندازی رشته‌های هنری مبتنی بر فناوری	میان مدت
۸	توجه به ویژگی‌های معماری اسلامی و ملی در طراحی فضاهای کالبدی نهادها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی هنر	بلندمدت

آسیب‌شناسی وضعیت آموزش هنر در دوره عمومی

مقدمه

برنامه‌های آموزشی و درسی از مهم‌ترین عناصر در نظام آموزش و پرورش اند که سهل‌انگاری در آن‌ها، بر جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اخلاقی جامعه زیان وارد می‌کند. یکی از وظایف مهم نظام آموزش و پرورش، انتقال میراث فرهنگی و پرورش افراد خلاق و متخصص برای ایجاد يك جامعه پویا و پیشرفته است. برنامه‌های درسی مهم‌ترین نقش را برای رسیدن به این دارند. اگر این برنامه‌ها واقع‌بینانه و صحیح طراحی و اجرا نشوند، بدون شك بر معضلات جامعه می‌افزایند و در نتیجه استعدادها تباہ می‌شود. در این میان، نقش هنر را در آموزش و پرورش به دلیل پرورش افراد خلاق و مبتکر نمی‌توان کم انگاشت. هیچ دستگاه دست‌اندرکار تربیت، نمی‌تواند به راحتی از کنار این نقش مهم بگذرد؛ زیرا هریک راه‌هایی است که استعدادها را شکوفا می‌کند؛ به همین دلیل می‌توان تأثیر مثبت آموزش هنر را در تمام جنبه‌های مختلف زندگی مشاهده کرد. تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان، تقویت قوه تخیل و خلاقیت، آموزش مفاهیم و ارزش‌های فرهنگی جامعه، کاهش ناراحتی‌ها و آشفتگی‌های روحی و روانی از دستاوردهای آموزش هنرند. اما امروزه به دلیل مسائل و مشکلاتی که بر سر راه آموزش هنر وجود دارد، مفهوم و فضای اصلی خود را از دست داده است. تحقیقاتی که تاکنون در زمینه درس هنر انجام شده است، همگی به وجود مسائل و موانعی در این راه تأکید می‌کنند؛ مشکلاتی که باعث شده است هنر جایگاه واقعی خود را در میان دیگر درس‌ها به دست نیاورده باشد.

هنر پدیده‌ای است که از ابتدا با بشر بوده است و براساس همین است که هنر به عنوان یکی از موضوعات قابل آموزش در تمامی نظام‌های آموزشی مطرح هست. سیری در تاریخ هنر نشان می‌دهد که رویکردهای متفاوتی در آموزش هنر مطرح بوده است. یکی از این رویکردها که بیانگر پرورش قابلیت‌های زیبایی‌شناختی دانش‌آموزان هست، رویکرد زیبایی‌شناختی و تربیت هنری است. با اینکه این نوع تربیت یکی از ساحت‌های شش‌گانه تربیت در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش است، اما امروزه در مدارس و مراکز آموزشی کشورمان تربیت هنری به جد گرفته نمی‌شود و در برنامه‌های درسی، هنر از جایگاه مناسب و شایسته‌ای برخوردار نیست.

لازم به ذکر است در حالی که صاحب‌نظران تعلیم و تربیت به اهمیت هنر در جامعه دانایی محور توجه کرده است، اما در اکثر نظام‌های آموزشی سراسر جهان هنر در حاشیه قرار دارد. هنر درس اختیاری است و جایگاه مهمی ندارد. هنر عنصری برای آماده‌سازی تعلیم و تربیت محسوب نمی‌شود. معلمان باید دانش کافی درباره هنرها داشته باشند که این دانش شامل مهارت‌های پیش‌نیاز در عرصه آموزش و هنر است و برای داشتن قضاوت صحیح درباره یادگیری دانش‌آموزان لازم است. نمی‌توان این امر را نادیده گرفت که، تدریس خوب در تربیت هنری به دانش‌آموزان کمک می‌کند که دنیای نمادین اطراف خود را درک کنند، بسازند و با آن کار کنند.

ناگفته نماند که درس آموزش هنر از سال ۱۳۱۶ هجری شمسی تاکنون در برنامه درسی مدارس وجود داشته که، شامل: نقاشی، رسم، کاردستی، سرود و خوشنویسی بوده است. تا سال ۱۳۷۳ کتاب آموزش هنر برای کلاس‌های چهارم و پنجم وجود داشت و پس از آن، کتابی چاپ نشده است. اما از سال ۱۳۸۷ دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی تصمیم گرفت با

طراحی برنامه‌دستی جدیدی برای درس هنر به وضعیت نابسامان آموزش هنر در دوره ابتدایی سامان بخشد که منجر به طراحی راهنمای برنامه‌دستی هنر دوره ابتدایی شد. اکنون برنامه‌دستی جدید هنر دوره ابتدایی دارای دو کتاب راهنمای معلم برنامه‌دستی هنر اول ابتدایی (پایه‌های اول، دوم، سوم) (نواب صفوی و همکاران، ۱۳۸۵) و دوره دوم ابتدایی (پایه‌های چهارم، پنجم، ششم) برای معلمان است (آیت‌اللهی و همکاران، ۱۳۹۱). با اینکه سعی شده آموزش هنر یکی از مهم‌ترین بخش‌های برنامه‌دستی مدارس امروز را تشکیل دهد و به‌طور فزاینده‌ای نقش و جایگاه هنر در زندگی در حال بازشناسی است، اما هنرها به‌عنوان موضوعاتی جانبی و حاشیه‌ای در مدارس تلقی می‌شوند. به عبارتی، در حال حاضر یکی از مسائل مهمی که در نظام آموزش عمومی کشور از آن غفلت شده «آموزش هنر در دوره عمومی با تمرکز بر مقطع ابتدایی و متوسطه اول» است. در حالی که این مقطع تحصیلی مهم‌ترین مقطع برای آموزش است چراکه ذوق و سلیقه زیبایی‌شناسی و هنری کودکان شکل می‌گیرد.

بنابراین با توجه به نقش مهم هنر در برنامه‌دستی، جایگاه شایسته‌اش در مدارس بسیار ضروری است. برای این کار شناخت موانع و محدودیت‌های رسیدن به آن در اولویت است تا بتوان از این مسیر و تکیه بر نتایج تحقیق، مسئولان و برنامه‌ریزان درسی را برای تغییر و بهبود تصمیم‌سازی یاری کرد. این پژوهش نیز باهدف شناخت این موانع و محدودیت‌ها انجام شده است.

با توجه به مطالب مذکور و بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تمام دستگاه‌ها و نهادها موظف‌اند در چارچوب این سند، همکاری لازم با نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی را برای تحقق اهداف تحول بنیادین آموزش و پرورش معمول دارند. گزارش نحوه و میزان همکاری دستگاه‌ها به‌صورت سالانه توسط وزیر آموزش و پرورش به شورای عالی انقلاب فرهنگی ارائه خواهد شد. یکی از اولویت‌های آموزش و پرورش بر اساس سند تحول، تربیت چند ساحتی دانش‌آموزان است و یکی از این ساحت‌ها تربیت زیبایی‌شناختی و هنری قلمداد شده است. بر اساس اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۷۷) نظام آموزش کشور از آموزش هنر، اهداف زیر را پیگیری می‌کند:

۱. شناخت، پرورش و هدایت ذوق و استعداد‌های مختلف هنری و زیبایی‌شناسی؛
۲. شناخت زیبایی‌های جهان آفرینش به‌منزله مظاهر جمال الهی؛
۳. شناخت هنر اسلامی و هنرهای ملی و جهانی؛
۴. پرورش روحیه حفظ میراث فرهنگی هنری و تاریخی؛
۵. شناخت ادب فارسی به‌عنوان جلوه‌گاه ذوق هنر و مظهر وحدت ملی و اجتماعی کشور؛
۶. شناخت فرهنگ و آداب و سنن مطلوب جامعه اسلامی ایران؛
۷. تقویت روحیه احتراز از رسوم منحط و خرافی.

بر اساس این اهداف وضعیت آموزش هنر، اکنون چگونه است و چه مسیری را تعقیب می‌کند؟ آیا اساساً توانسته است به اهداف خود دست یابد؟ اولیاء، دانش‌آموزان و معلمان و صاحب‌نظران درباره آموزش هنر چگونه می‌اندیشند؟ دشواری‌های آموزش هنر چیست؟ سایر کشورها و نظام‌های آموزشی در این زمینه چگونه عمل می‌کنند؟ برای رسیدن به این هدف‌ها چه میزان برنامه‌ریزی صورت گرفته و نتایج آن چگونه قابل لمس است؟ آموزش هنر در دوره عمومی با چه چالش‌هایی روبه‌رو است؟ و چه توصیه‌های سیاستی در آموزش و پرورش برای ارتقا کیفیت آموزش هنر در دوره عمومی باید مورد توجه قرار بگیرد؟

از دیگر سو، یکی از مأموریت‌های فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک مرجع تأثیرگذار در عرصه سیاست‌گذاری هنر کشور بر اساس ماده ۲، بند ۱ اساسنامه خود مکلف به طرح پیشنهادها در حوزه سیاست‌گذاری و بر اساس ماده ۲، بند ۱۰ اساسنامه مکلف به بررسی کاستی‌های نظام آموزشی کشور در زمینه هنر و پیشنهاد به مراجع ذی‌ربط است. از اهداف کلان فرهنگستان هنر در حوزه آموزش عمومی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: دیده‌بانی آموزش هنر در دوره آموزش عمومی با همکاری نهاد‌های ذی‌ربط، اظهارنظر کارشناسی و به‌موقع در مورد مسائل کلان و اساسی حوزه آموزش و تلاش برای ارتقاء جایگاه و منزلت آموزش عمومی هنر.

برای تحقق این هدف، فرهنگستان هنر با اتکا به اسناد بالادستی، وضعیت‌شناسی و آسیب‌شناسی آموزش هنر در دوره عمومی را در دستور کار خود قرار داده است تا با ارائه پیشنهاد‌های مناسب و کاربردی در بهبود شرایط آموزش هنر کشور مؤثر واقع شود.

از این رو، در ادامه ابتدا با توجه به اسناد بالادستی و جایگاه هنر در آن‌ها به چالش‌هایی که آموزش هنر در دوره عمومی با آن روبه‌روست پرداخته می‌شود. سپس، با توجه به مطالعه تطبیقی بین ایران و کشورهای منتخب راه‌حل‌های سیاستی مطلوب برای چالش‌ها ارائه خواهد شد و در نهایت، نتیجه‌گیری را ارائه خواهیم کرد.

تحلیل استراتژیک وضعیت موجود

فرصت‌ها و تهدیدهای آموزش هنر در دوره عمومی

الف: فرصت‌ها

۱. جایگاه والای هنر و زیبایی‌شناسی در تمدن ایران، به نحوی است که آفرینش هنری و گرایش به زیبایی به‌عنوان یکی از ویژگی‌های شاخص قوم ایرانی در جهان شناخته شده است.
۲. تنوع قابل توجه به هنرهای بومی که زمینه تاریخی، فرهنگی و اجتماعی غنی و مغتنمی را برای آموزش هنر در کشور فراهم می‌سازد. تقریباً هیچ‌یک از اقوام ایران را نمی‌توان سراغ گرفت که از حیث توجه، اهتمام و اشتغال به یک یا چند زمینه هنری یا آمیخته با هنر، شهرت نیافته باشند.
۳. حضور نهادها و دستگاه‌های مختلف که از جمله وظایف اصلی آن‌ها ترویج و ارائه هنر در کشور است، تنوع و تعدد این نهادها، از آن حیث فرصت محسوب می‌شود که زمینه را برای تشریک مساعی و تجمیع منابع و امکانات در خدمت ترویج و اشاعه هنر فراهم می‌سازد.
۴. استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات؛ آموزش هنر نیز به‌عنوان یکی از زمینه‌های آموزشی می‌تواند با استفاده از تسهیلات و امکانات ویژه‌ای که مرهون توسعه ICT است در موقعیت مناسب‌تری از نظر توسعه کمی-کیفی قرار گیرد. فناوری اطلاعات و ارتباطات خصوصاً می‌تواند با تأمین منابع آموزشی و فرصت‌های یادگیری مجازی، زمینه تحول در کیفیت آموزش هنر باشد (مهرمحمدی، ۱۳۹۸).

ب: تهدیدها

۱. رواج نسبی دیدگاه‌هایی که ترویج هنر را مغایر با موازین و آموزه‌های دینی می‌داند و لذا آموزش هنر را به‌طور عام و همچنین در رشته‌های خاصی همچون موسیقی، فاقد وجهت شرعی می‌داند.
۲. والدین دانش‌آموزان را باید مجموعه‌ای غیرمتشکل و درعین حال تأثیرگذار بر جریان آموزش و پرورش و جهت‌گیری‌های آن به حساب آورد. تا آنجا که به موضوع آموزش هنر بازمی‌گردد باید از نگرش عمومی والدین به مقوله هنر به‌عنوان یک عامل بازدارنده در اهتمام به آموزش هنر نام برد. چرا که برای گرایش‌های هنری فرزندان خود اهمیت و اولویت چندانی قائل نیستند.
۳. آموزش عالی رغبت و انگیزه لازم را در دانشجویان آینده ایجاد نمی‌کند. یکی از معضلات و نارسایی‌های متأثر از عملکرد آموزش عالی کشور، محدودیت در امکان ادامه تحصیل در سطوح کارشناسی ارشد و دکتری است، که این امر والدین و دانش‌آموزان آینده‌اندیش را از اقبال به رشته‌های هنری منصرف می‌سازد. البته در سال‌های اخیر این معضل تا حدودی حل شده است.
۴. فقر پژوهشی را باید به‌عنوان یکی دیگر از عوامل تهدیدکننده ترویج و اشاعه هنر در نظام آموزش و پرورش دانست. مهرمحمدی معتقد است «فقر پژوهشی در یک بُعد خاص مسئله ایران نیست بلکه به‌عنوان یک معضل جهانی معرفی شده است. فقدان مطالعات تطبیقی و بین‌المللی، همان مسئله‌ای است که به‌زعم برخی از صاحب‌نظران گریبان آموزش هنر را گرفته است و امکان تبادل تجربیات و نظریات و دستاوردها را به شکلی منظم از آنان سلب کرده است» (مهرمحمدی، ۱۳۹۸).
۵. در فرهنگ عوام و حتی خواص جامعه، هنر منزلی در حد یک مقوله تفریحی و تفریحی است. از کارکردهای انسان‌ساز هنر، در ابعاد اخلاقی، ذهنی، اجتماعی و دینی، در اثر یک بدفهمی مزمن و تاریخی، غفلت شده است. نخبگان و سیاست‌گذاران جامعه درک صحیح از ماهیت هنر ندارند و در توصیف و تبیین چشم‌انداز توسعه جامعه و لوازم تحقق آن از توجه بایسته به قابلیت‌های هنری و زیبایی‌شناسی بازمی‌مانند.

۶. عدم وجود پیش‌زمینه‌های آموزش هنر از دوران مهدکودک و پیش‌دبستانی و دوره ابتدایی

۷. عدم نظارت نهادهای هنری به شیوه تألیف کتاب‌های هنر

نقاط قوت و ضعف آموزش هنر در دوره عمومی

الف: نقاط قوت

علاوه بر حرکتی که در سال ۱۳۷۹ در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به منظور احیای آموزش هنر آغاز شده است، در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش هم یکی از ساحت‌های شش‌گانه تربیتی ساحت تربیت زیبایی‌شناختی است. در این سند زمینه توجه متعادل و متوازن به ابعاد چهارگانه هنری (تولید هنر، تاریخ هنر، نقد هنر و زیبایی‌شناسی) فراهم شده است. اقدامات گسترده‌ای که با طراحی برنامه درسی جدید برای آموزش هنر در دوره ابتدایی آغاز شده است مدخل مناسبی برای ایجاد تحول در آموزش هنر به حساب می‌آید، اما این تغییرات کافی نیست.

ب: نقاط ضعف

❖ آموزش و پرورش

۱. کمبود ساعات اختصاص داده شده به آموزش هنر؛ برخلاف بسیاری از کشورهای جهان، در ایران کمترین ساعت تدریس به درس هنر اختصاص دارد و میزان آن دو ساعت در هفته است که البته این ساعت صرف دیگر دروس می‌شود. در حالی که زمان اختصاص یافته به درس هنر در کشورهای دیگر بیشتر است (پیوست ۱).

۲. کمبود منابع و امکانات آموزشی؛

۳. بی‌توجهی به تلفیق هنر با آموزش علوم؛

۴. نیاز به تجدیدنظر به رویکرد طراحی برنامه درسی جدید در چهارچوب «رویکرد دیسیپلین محوری»، به گونه‌ای که زمینه توجه متعادل و متوازن به ابعاد چهارگانه هنری (تولید هنر، نقد هنر، تاریخ هنر، زیبایی‌شناسی) فراهم شود. در حال حاضر بیشتر تمرکز بر روی تولید هنری است.

۵. برخورداری برنامه جدید آموزشی از صبغه تجویزی، به گونه‌ای که زمینه دخل و تصرف به تناسب علائق و سلیق یادگیرندگان، توانایی‌ها و تجارب معلمان و همچنین زمینه‌های بومی هنر در حد مطلوب فراهم نشده است.

۶. عدم توجه به سیاست چند فرهنگی؛

۷. پوشش ناکافی به رشته‌های مختلف هنری در برنامه درسی موجود. یعنی توجه به طیف محدودی از هنرهای تجسمی و غفلت کامل برنامه درسی از قلمروهای دیگر هنر. حتی عدم توجه به رشته‌ها و زمینه‌های هنر بومی نیز بُعد دیگری از همین کاستی برنامه درسی است.

۸. تجویزی بودن کامل برنامه درسی و توجه نکردن به مقتضیات ناشی از مختصات محیطی و تفاوت‌های فردی.

۹. حذف عملی درس هنر از برنامه درسی دوره دوم آموزش متوسطه (شاخه نظری)، که معلول خلط میان مفاهیم آموزش عمومی هنر و هنر در آموزش عمومی است. به عبارتی، تدارک ندیدن آموزش هنر، حتی در قالب دروس اختیاری در این دوره، در مدارس کشور از نظر منابع و ملزومات آموزشی.

۱۰. عدم آشنایی معلمان دروس دیگر به جنبه‌های مختلف کارهای هنری در زنگ هنر؛

۱۱. فقدان الگوی مطلوب برنامه درسی هنر در مقطع ابتدایی؛

۱۲. عدم تأمین نیروی متخصص در آموزش هنر. تربیت آموزگاران فرهیخته و با درک هنری برای دوره ابتدایی و دبیران متخصص با مهارت‌های هنری برای دوره متوسطه اول شاید مهم‌ترین و قابل‌دسترس‌ترین گزینه در برنامه درسی ملی پرورش معلمان متخصص باشد. متأسفانه آمار رسمی از کمبود دبیران متخصص

هنر وجود ندارد. اما آمارهای غیررسمی نشان می‌دهد کمبود معلم هنر در مناطق شهری و روستایی بسیار شدید است. با این وجود تأمین نیروی انسانی آموزش و پرورش اولوی برای تأمین نیروی متخصص هنر ارائه نمی‌دهد. پیشنهاد می‌شود معلمان هنر در دوره ابتدایی شناسایی و از وجود آن‌ها برای آموزش هنر استفاده شود. برای معلمانی که مهارت‌های ویژه هنری دارند انگیزه معنوی و مادی فراهم شود. البته تدریس موضوعات درسی هنر توسط متخصصان در دوره ابتدایی پدیده‌ای نادر است؛ گرچه کشورهای کره جنوبی و هلند این‌گونه اعلام کرده‌اند که مدارس ابتدایی در این کشورها می‌توانند معلمان متخصص را برای تدریس هنرها به‌کارگیرند. برای نمونه: (مهرمحمدی، ۱۳۹۸)

استرالیا	بیشتر معلمان دوره ابتدایی معلمان عمومی هستند، اما مدارس برای تدریس تخصصی (مانند هنرهای تجسمی یا موسیقی) از معلمان ویژه یا از متخصصان پاره‌وقت استفاده می‌کنند.
ایرلند شمالی	فقط یک واحد کوتاه هنر در تربیت معلم دوره ابتدایی وجود دارد. رشد مهارت در چنین مدت کوتاهی چندان حاصل نمی‌شود و دانشجو معلمان اعتماد به نفس لازم را برای به‌کارگیری الزامات ماده درسی کسب نمی‌کنند.
ایالت ولز استرالیا	هنرها بخشی از دوره تربیت معلم پیش از خدمت را به خود اختصاص می‌دهند و معلمان دوره ابتدایی ارتباط بسیار کمی با هنرها دارند.
ایالت کوئینزلند استرالیا	دروس آموزشی برای معلمان عمومی دوره ابتدایی شامل یک الی دو ترم تحصیلی برای رشته هنر نظیر نمایش تعیین شده است.

۱۳. عدم استفاده از فارغ‌التحصیلان رشته هنر؛ از آنجاکه هر سال دانشجویان هنر در رشته‌های مختلف هنری دانش‌آموخته می‌شوند، متأسفانه هیچ سازوکاری در آموزش و پرورش وجود ندارد تا از این دانش‌آموختگان و حتی از سازمان‌های هنری استفاده شود. در حالی که کشورهای دیگر از دانش‌آموختگان خود در راستای آموزش هنر در مقطع ابتدایی استفاده می‌کنند. برای نمونه: (همان)

هنگ کنگ	همکاری مدارس و سازمان‌های هنری در ارتقای فعالیت‌های هنری بسیار چشمگیر است.
جمهوری کره	مدارس دانش‌آموزان را حداقل یک بار در هر ترم به بازدید از موزه‌ها می‌برند.
هلند	مدارس ابتدایی متخصصانی را از مؤسسات پشتیبان به خدمت گرفته و در زمینه آموزش هنر از آن‌ها کمک می‌گیرند؛ دبیرستان‌ها نیز با سازمان‌های هنری و هنرمندان در ارتباط‌اند.
سنگاپور	مدارس تورها یا گردش‌های هنری برگزار می‌کنند تا یادگیری دانش‌آموزان و ارج‌گذاری به هنرها را ارتقا دهند.
اسپانیا	مدارس و معلمان هنر برنامه‌هایی را برای بازدید از موزه‌های هنری تنظیم می‌کنند.

۱۴. فقدان کتاب آموزش هنر در مقطع ابتدایی؛

۱۵. ضعف محتوای کتاب‌های درسی در رابطه با بهره‌گیری از امکانات هنر در ارتقاء سطح آموزش کشور؛

۱۶. در مورد کتاب فرهنگ و هنر، تناسبی بین حجم کتاب فرهنگ و هنر در دوره متوسطه اول با ساعت‌های آموزشی تعیین شده در هفته وجود ندارد. همچنین تمام گرایش‌های هنر در این کتاب وجود دارد و تمرین‌ها به هم مرتبط نیستند.

۱۷. عدم تطبیق دروس، سرفصل‌ها و نوع آموزش هنر با نیازهای واقعی جامعه؛

۱۸. فقدان حضور مدرسین هنر در تألیف کتب درسی؛

۱۹. کم توجهی به برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت هنر؛

۲۰. کم توجهی به متدهای آموزشی مبتنی بر رفتارهای خلاقانه در مقطع تحصیلات ابتدایی؛

۲۱. بی توجهی به ارزشیابی درس هنر؛

۲۲. عدم توجه به بحث خلاقیت؛

۲۳. عدم توجه به سواد رسانه‌ای و سواد هنری.

❖ مدرسه

مدرسه در میان نهادهای تعلیم و تربیت جامعه جایگاه ویژه‌ای دارد. در واقع مدرسه بعد از خانواده مهم‌ترین عامل در پرورش افراد است. در حدود سن هفت سالگی تربیت افراد در مدرسه آغاز می‌شود و تا دوران جوانی ادامه دارد. در این مدت دانش‌آموزان در جنبه‌های مختلف جسمانی، عقلانی، اخلاقی، هنری و ... پرورش پیدا می‌کنند. مدرسه کانونی است که در آن دانش‌آموز در معرض تجربیات جدید قرار می‌گیرد و وجود همکلاسی‌ها، شرایط و روابط تازه، عرصه‌ای را برای کسب مهارت‌های اجتماعی فراهم می‌کند، درنهایت، آموزش رسمی، فرد را برای یادگیری میراث فرهنگی جامعه در مقابل تعلیمات مدرسه‌ای آماده می‌سازد. اما یکی از چالش‌های آموزش هنر متأسفانه در مدرسه است. به دلایل زیر:

۱. بی توجهی معلمان به کتاب راهنمای درس هنر؛

۲. فقدان امکانات و فضای آموزشی؛ سند تحول و برنامه درسی ملی حاوی نظریات و ادبیات آموزش و تربیت هنری، تعاریف، توصیفات و مفاهیم جذاب و راضی‌کننده‌ای است اما به نظر می‌رسد آن چیزی که نبودش بیش از همه به چشم می‌آید، عدم اجرای برنامه‌ها و مصوبات باشد. در عمل آنچه مشاهده می‌شود حاکی از این واقعیت است که وزارت آموزش و پرورش هیچ امکانی برای آموزش هنر در مدارس برنامه‌ریزی نکرده است و ظاهراً قصد ساخت و یا آماده‌سازی محیط‌های مناسب برای آموزش هنر را نیز ندارد. این در حالی است که در کشورهای دیگر به امکانات و منابع آموزشی در درس هنر توجه می‌شود. به عنوان نمونه (مهرمحمدی، ۱۳۹۸):

استرالیا	طرح معماری فضای مراکز هنری برای دوره ابتدایی در نظر گرفته شده است.
هنگ‌کنگ	ویژگی‌های اندازه اتاق‌ها، لوازم و تجهیزات و ابزارهای تدریس هنر و موسیقی برای کلاس هنر در نظر گرفته شده است.
سنگاپور	هر مدرسه ابتدایی دارای دو اتاق هنر و دو اتاق موسیقی است و دبیرستان‌ها یک اتاق موسیقی، دو اتاق هنر، یک اتاق برای کارهای پروژه‌ای و انباردارند.

۳. کم توجهی کادر مدرسه به خصوص مدیران مدارس؛

۴. بی توجهی مدرسه به ارتباطش با جامعه و خانواده؛

۵. حذف درس هنر به نفع دروسی مثل ریاضی و علوم که معمولاً توسط والدین دانش‌آموزان صورت می‌گیرد.

۶. کثرت به‌کارگیری معلمان حق‌التدریس و ناآشنا به روش تدریس خصوصاً برای دروس کارگاهی.

۱. والدین دانش‌آموزان را باید مجموعه‌ای غیرمتشکل و درعین حال تأثیرگذار بر جریان آموزش و پرورش و جهت‌گیری‌های آن به حساب آورد. تا آنجا که به موضوع آموزش هنر بازمی‌گردد باید از نگرش عمومی والدین به مقوله هنر به عنوان یک عامل بازدارنده در اهتمام به آموزش هنر نام برد. چراکه برای گرایش‌های هنری فرزندان خود اهمیت و اولویت چندانی قائل نیستند.
۲. معلمان از طرز نگاه والدین به درس هنر انتقاد دارند. زیرا اکثر والدین دروس دیگر را مهم‌تر از هنر تلقی می‌کنند. همچنین از نظر والدین، درس هنر آن قدر مهم نیست که فرزندشان بخواهد از آن نمره کمی بگیرد. تا جایی که والدین به خصوص در ایام توزیع کارنامه‌ها اصرار برای افزایش نمره هنر جهت جبران نمرات پایین دیگر در کارنامه فرزندانشان دارند. نتایج حاصل از پژوهش‌های متعدد نشان می‌دهد که از نظر معلمان، دانش‌آموزانی که والدین آن‌ها با علاقه و با توجه ویژه مبادرت به تهیه وسایل لازم درس هنر نموده بودند نسبت به انجام فعالیت‌های هنری رغبت و انگیزه بیشتری داشتند.
۳. عدم توجه والدین به ارزش هنر در غنی‌سازی اوقات فراغت.

وجوه تمایز آموزش هنر در ایران و کشورهای مورد مطالعه

بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد در کشورهای انتخاب شده در پژوهش حاضر رشته‌های هنری که در برنامه درسی هنر گنجانده شده‌اند عبارت‌اند از:

طراحی، نقاشی، کاردستی، عکاسی، معماری، هنرهای نمایشی، موسیقی، رسانه‌های ترکیبی، هنرهای گرافیکی، نساجی، مجسمه‌سازی، سرامیک، ویدئو و کامپیوتر. بنابراین تفکر امروزی درباره هنر و زیبایی‌شناسی به منزله هسته اصلی برنامه درسی یا اصلاح نظام آموزشی است.

جهت ارائه وجه تمایز برنامه درسی هنر در ایران با کشورهای عربستان سعودی، قطر، عراق، ژاپن، کشورهای جنوب اروپا، آمریکا و کانادا این ویژگی‌ها به تفکیک هر کشور در قالب جداول پیوست ۲ ارائه شده است. وجوه تمایز ویژگی‌های برنامه درسی هنر در ایران با کشورهای مورد بررسی را می‌توان در چند محور کلی به شرح ذیل ارائه کرد که اهمیت این موارد در ارتقا و اعتلای برنامه درسی تربیت هنری در ایران نقش ویژه‌ای دارد.

- افزایش ساعت هنر
- استفاده از معلم متخصص هنر در تمام هنرها به غیر از هنرهای تجسمی
- توجه به هنرهای بومی
- توجه ویژه به موضوعاتی از جمله: هنر موسیقی و تاریخ هنر
- اهمیت به ادبیات و نوشتن خلاق
- آموزش تفکر انتقادی
- لزوم توجه به موضوع‌های چند فرهنگی
- بهره‌گیری از موزه‌ها به عنوان ابزاری برای آموزش
- اهمیت نقش یادگیری الکترونیکی در آموزش هنر
- تأکید بر ارتباط هنر با مسائل اجتماعی

توصیه‌های سیاستی با توجه به بررسی‌های تطبیقی: راهبردها و راهکارها

راهبردها

- الف: تدوین چشم‌انداز آموزش هنر برای نظام آموزش و پرورش کشور.
- ب: تدوین استانداردهای ملی آموزش هنر در نظام آموزش و پرورش کشور.
- ج: تدوین مأموریت نهادها و دستگاه‌های مختلف برای تحقق چشم‌انداز و استانداردهای ملی.
- حضور فعال شورای عالی آموزش و پرورش در به اجرا درآوردن راهبردهای سه‌گانه اهمیت زیادی دارد (مهرمحمدی، ۱۳۹۸).

راهکارها

در ادامه به طرح راهکارهای پیشنهادی برای احیای آموزش هنر و نهادینه ساختن آن به‌عنوان یک قلمرو اساسی آموزشی و تربیتی در نظام آموزش و پرورش ایران به تفکیک سه نهاد آموزش و پرورش، مدرسه و خانواده می‌پردازیم:

❖ آموزش و پرورش

۱. استفاده از مطالعات و تجربیات کشورهای پیشرفته و منطقه در زمینه تربیت هنری؛
۲. عطف توجه به پژوهش‌های بنیادی، کاربردی و تطبیقی در حوزه آموزش هنر؛
۳. ظرفیت‌سازی برای بسط و توسعه هنر در نظام آموزشی از طریق هم‌سو ساختن دستگاه‌های دولتی؛
۴. ظرفیت‌سازی برای بسط و توسعه هنر در نظام آموزشی با راه‌اندازی و تقویت شبکه نهاد‌های غیردولتی؛
۵. اصلاح ساختار برنامه‌ریزی درسی هنر؛
۶. تلاش برای دستیابی به الگوی مطلوب برنامه درسی هنر؛
۷. تدوین نظام ارزشیابی متناسب با درس کیفی هنر؛
۸. تدوین یک راهنمای برنامه درسی به‌عنوان سند مکتوب برای آموزش هنر در نظام آموزش متوسطه؛
۹. ضرورت نگاه به تربیت هنری به‌عنوان فرابرنامه درسی و روح حاکم بر کل برنامه آموزشی؛
۱۰. توجه به گسترش آموزش میان‌رشته‌ای؛
۱۱. توجه به ارتباط بین مطالعات اجتماعی و برنامه درسی هنر؛
۱۲. هم‌افزایی پداگوژی با فناوری در طراحی آموزش هنر؛
۱۳. آموزش هنر به شکل عمومی نیز باید در سیر تخصصی شدن گام بردارد؛
۱۴. شمول آموزش هنر برای تمام سطوح تحصیلات ماقبل دانشگاه؛
۱۵. توجه به هنرهای بومی و سنتی موجود در سطح منطقه‌ای و محلی و استفاده مناسب از آن‌ها در برنامه درسی هنر دوره ابتدایی، که علاوه بر جذابیت و سهولت دستیابی به آن‌ها بستر بسیار مناسبی را برای دوام، ماندگاری و انتقال این هنرها فراهم می‌آورد (مهرمحمدی، ۱۳۹۸). در حال حاضر به این مسئله توجه شده است اما پیشنهاد می‌شود، از هر منطقه یک هنر سنتی در کتاب معرفی شود، که در این صورت کتاب نماینده هنرهای سنتی کشور هم می‌شود.
۱۶. توجه به کاربردی بودن هنرها؛

۱۷. ضرورت انجام تعلیم و تربیت هنری بر اساس رویکرد جامع‌نگر (دیسپلین محور) برای تحقق کامل مؤلفه‌های هنر و زیبایی و رسوخ آن در روح و جان افراد؛
۱۸. لزوم نیل به تقویت حواس و ادراک همه‌جانبه در غایت برنامه درسی آموزش هنر؛
۱۹. لزوم تقویت تخیل و خیال در غایت برنامه درسی آموزش هنر؛
۲۰. توجه به رویکرد مسئله محور نسبت به آموزش هنر: یعنی معلمان به‌جای اینکه برنامه درسی را بر اساس یادگیری یک رسانه یا تکنیک قرار دهند، واحدهای آموزشی خود را بر اساس یک مسئله، موضوع یا سؤال که از آثار هنری و فرهنگ تصویری جمع‌آوری شده است، قرار دهند.
۲۱. استفاده از پتانسیل IT در بسط و توسعه و بهبود کیفیت آموزش هنر؛
۲۲. راه‌اندازی مدارس نمونه هنر؛
۲۳. راه‌اندازی سایت اینترنتی آموزش هنر؛
۲۴. پیشنهاد می‌شود هر مدرسه یک وب‌سایت داشته باشد و دائماً آن را به‌روز کند و نشان دهد چگونه برای تحقق اهداف ملی تلاش می‌کند.
۲۵. پیشنهاد به آموزش و پرورش برای بستن تفاهم‌نامه برای بازدید دانش‌آموزان از نمایشگاه‌ها و موزه‌ها؛
۲۶. فعال ساختن نشریات علمی و ترویجی؛
۲۷. بررسی مداوم کتاب راهنمای معلم هنر و ارزیابی عملکرد معلمان و گرفتن بازخورد از آن‌ها به‌صورت متناوب و کاربرد آن در نحوه تدوین کتاب راهنمای هنر در به‌روزرسانی محتوای آن مؤثر است.
۲۸. تربیت نیروی انسانی متخصص به سه صورت:

کوتاه‌مدت:

- الف: ارائه آموزش‌های ضمن خدمت به کلیه معلمان به تناسب تغییراتی که در برنامه درسی هنر ایجاد می‌شود. معلمان ما تا حدودی از دانش‌آموزان عقب‌تر هستند. چون هنر همواره به‌روز می‌شود و معلم برای اینکه بتواند پایه‌پای دانش‌آموز پیش برود، باید دوره‌های خاصی را طی کند.
- ب: توزیع بهینه معلمان شاغل که مستلزم اتخاذ تدابیر ویژه برای نقل و انتقال معلمان هنر، به‌ویژه به مناطق محروم است (مهرمحمدی، ۱۳۹۸).
- ج: از طریق تشکیل سمینار سالانه برای تمامی معلمان که برای اولین بار برنامه درسی جدید را تدریس خواهند کرد (رضوی فرد، ۱۳۸۸).

میان‌مدت:

- الف: تربیت یا جذب متخصص آموزش هنر حداقل یک نفر در سطح هنر منطقه‌ای آموزشی به‌منظور پشتیبانی و همچنین نظارت بر کیفیت آموزش هنر در مدارس تحت پوشش.
- ب: تسری بند یک و دو مصوبه جلسه ۵۸۴ شورای عالی آموزش و پرورش (۷۴/۴/۲۲) درباره نحوه تدریس آموزش هنر (مهرمحمدی، ۱۳۹۸).

بلندمدت:

- تربیت معلم متخصص هنر برای کلیه دوره‌های تحصیلی، به این ترتیب؛
- الف. در نظر گرفتن سهمیه‌ای برای معلمان هنر در استخدام‌های جدید آموزش و پرورش؛
- ب. برگزاری آزمون‌های مناسب و صحیح برای استخدام نیروهای مستعد هنر در آموزش و پرورش؛

۲۹. نظرخواهی مستمر از استادان رشته هنر در مراکز تربیت معلم، در تدوین برنامه‌های آموزشی و کتاب‌های درسی؛
۳۰. پیشنهاد می‌شود تحقیقات دانشجویان تربیت معلم کاربردی باشد و در کلاس درس مورد استفاده قرار گیرد.
۳۱. ایجاد مراکز مشاوره و راهنمایی هنری برای معلمان هنر؛
۳۲. معلمان هنرمند در سطوح مختلف شناسایی و از آنان برای آموزش هنر استفاده شود؛ و حتی پاداش‌های مادی و معنوی در نظر گرفته شود.
۳۳. شناساندن هدف‌های درس هنر به [معلم، دانش‌آموز و خانواده] که مقصود از آن، هنرمند شدن نیست؛ بلکه هدف این است که دقت، حوصله، قدرت ابتکار، خلاقیت، نوآوری، خوب و درست دیدن و مواردی از این دست در دانش‌آموزان تقویت شود.
۳۴. از معلمان کارآمد انتظار می‌رود که از توانایی‌ها و ویژگی‌های زیر برای تدریس هنر برخوردار باشند؛
- معلم خلاق باشد و قادر به ایجاد محیطی سودمند برای یادگیری باشند.
  - لازم نیست معلم هنر در همه زمینه‌های هنری تخصص داشته باشد. کافی است که در یک رشته تخصص و با بقیه زمینه‌ها آشنایی داشته باشد تا اگر دانش‌آموزی به او مراجعه کرد، بتواند او را راهنمایی کند.
  - محتوای برنامه درسی را بدانند و به شناسایی و تعیین مواد آموزشی، وظایف و فعالیت‌هایی مناسب برای موقعیت‌های یاددهی و یادگیری ویژه توانمند باشند.
  - به‌طور مؤثر و مناسب با همکاران، والدین و سایر افراد جامعه همکاری و مشارکت داشته باشند.
  - علاوه بر ویژگی‌های اساسی که معلمان باید از آن برخوردار باشند، در برنامه درسی هنر از معلمان انتظار می‌رود که با در نظر گرفتن ساعات آزاد برنامه‌های خلاقانه دانش‌آموزان را مورد تشویق قرار دهند و به آن‌ها در حوزه‌های مختلف هنری، فرصت فعالیت‌های خاص و منحصر به خودشان را دهند، به این طریق به دانش‌آموزان در پرورش هویت‌های ویژه و خلاقانه یاری رسانده‌اند.
۳۵. افزایش ساعات آموزش هنر در برنامه هفتگی دانش‌آموزان؛
۳۶. توجه به نقش رسانه در آموزش هنر؛

❖ مدرسه

۱. زیباسازی فضای فیزیکی مدارس؛
۲. مکانی به نام «کارگاه هنر» در مدارس راه‌اندازی شود. همچنین اختصاص دادن محلی به نمایشگاه هنر در مدرسه می‌تواند الزامی باشد.
۳. فراهم آوردن موقعیت‌های فوق برنامه از طرف معلم و مدیر مانند: تأکید بر بردن دانش‌آموزان به نمایشگاه‌ها، موزه‌ها، آتلیه‌ها؛ فرهنگسراها و نمایشگاه‌های آثار هنری مانند: (نقاشی؛ خط؛ مجسمه‌سازی؛ صنایع دستی، تئاتر)، بردن بچه‌ها به دیدن مناظر طبیعی، صحرایا، روستاها، باغ‌وحش به منظور کشیدن طراحی از این فضاها؛
۴. برگزاری نمایشگاه‌های فصلی و دائمی در محیط مدرسه و برگزاری مسابقات هنری با همکاری سازمان‌های مرتبط.
۵. بالا بردن سطح آگاهی والدین نسبت به اهمیت درس هنر؛
۶. در مدارس، مشاوران یا فارغ‌التحصیلان رشته هنر به صورت دوره‌ای به آموزگاران در این زمینه کمک کنند.
۷. مدیر مدرسه فرصت‌های مناسب برای مشاهده مراحل هنرها برای آشنایی دانش‌آموزان فراهم کند.

❖ خانواده

والدین می‌توانند فرزندان خود را به انجام دادن فعالیت‌های خلاقانه تشویق کنند و آگاهی‌های زیبایی‌شناسی را در کودکان افزایش دهند؛ به این صورت که

۱. فرزند خود را در معرض تجربیاتی قرار دهند که احساس آن‌ها را از نظر زیبایی‌شناسی بیشتر می‌کند؛ مثلاً موزه‌ها، کنسرت‌ها، تئاترها و طبیعت‌گردی؛

۲. به زیبایی‌های پیرامون فرزند خود اشاره کنند؛ مثلاً در طبیعت، هنرهای زیبا و موسیقی. قابل توجه‌ترین روشی که والدین می‌توانند از تلاش‌های هنری فرزندان خود حمایت کنند، حضور در رویدادهای هنری مدرسه است.

پیوست ۱. ساعات اختصاص داده‌شده به آموزش هنر در کشورهای مختلف در سطح پایه

ردیف	نام کشور	زمان اختصاص یافته
۱	اتریش	پایه‌های اول و دوم: ۹۵ ساعت در سال (۲/۵ ساعت در هفته) پایه‌های سوم و چهارم: ۱۲۷ ساعت در سال (۳/۵ ساعت در هفته) پایه‌های پنجم و ششم: ۱۵۸ ساعت در سال (۴ ساعت در هفته)
۲	استرالیا	۱ تا ۲/۵ ساعت در هفته
۳	آمریکا	۱۰۰ دقیقه در هفته (۲ جلسه در هفته)
۴	آلمان	پایه‌های اول و دوم: ۳/۵ ساعت در هفته پایه‌های سوم تا ششم: ۴ ساعت در هفته
۵	ژاپن	هنر و کاردستی: ۶۰ ساعت در سال موسیقی: ۶۰ ساعت در سال (در مجموع ۳ ساعت در هفته)
۶	لهستان	هنرهای تجسمی: ۲ ساعت در هفته هنرهای نمایشی: ۲ ساعت در هفته (در مجموع ۴ ساعت در هفته)
۷	نروژ	هنرهای دستی: ۶۸ ساعت در سال موسیقی: ۴۰ ساعت در سال (در مجموع ۳ ساعت در هفته)
۸	یونان	هنرهای تجسمی: ۶۰ ساعت در سال موسیقی: ۲۸ ساعت در سال نمایش: ۳۰ ساعت در سال زیبایی‌شناسی: ۸۸ ساعت در سال (در مجموع ۶ ساعت در هفته)

ردیف	نام کشور	زمان اختصاص یافته
۹	فرانسه	هنرهای تجسمی، موسیقی، تاریخ هنر ۸۱ ساعت در سال (دوره اول)، ۷۸ ساعت در سال (دوره دوم)، ۲۰ ساعت در سال تاریخ هنر.
۱۰	ایتالیا	هنر و تصویر، آموزش زیبایی‌شناختی ۲ ساعت در هفته برای آموزش زیبایی‌شناسی ۲ ساعت برای هنر و تصویر
۱۱	پرتغال	آموزش هنری، ۲ ساعت در هفته آموزش تصویری ۲ ساعت در هفته آموزش صنایع دستی ۲ ساعت در هفته آموزش تصویری: ۲ ساعت در هفته آموزش صنایع دستی: ۲ ساعت در هفته درام/ موسیقی: ۱ ساعت در هفته
۱۲	اسپانیا	تجسمی، موسیقی، رقص، طراحی ۲۱۰ ساعت در سال در ابتدایی (دوره اول) ۱۷۰ ساعت (دوره دوم و سوم) ۷۰ ساعت در سال در دوره متوسطه (دوره اول) و ۳۵ ساعت (دوره دوم)
۱۳	عربستان سعودی	باستان‌شناسی، معماری، خوشنویسی، موسیقی عامیانه و رقص، شعر، میراث و فرهنگ و لباس و جواهرات سنتی ۲ ساعت در هفته
۱۴	امارات	هنر موسیقی، هنرهای نمایشی و هنرهای خلاق ۲ ساعت در هفته
۱۵	عمان	تجسمی، موسیقی، تفکر نقادانه ۲ ساعت در هفته
۱۶	قطر	هنرهای نمایشی، موسیقی و نویسندگی خلاق، تفکر نقادانه، هنرهای تجسمی، نقاشی، عکاسی. ۴ تا ۶ ساله: ۷۵ دقیقه موسیقی، یک ساعت هم هنرهای دیگر ۷ ساله: یک ساعت و نیم ۸ ساله: یک ساعت و نیم ۹ ساله: دو ساعت ۱۰ ساله: هنر اختیاری است اما مدت آن ۲ ساعت و نیم ۱۱ ساله: هنر اختیاری است اما مدت آن ۲ ساعت و نیم
۱۷	عراق	هنرهای تجسمی، صنایع دستی، موسیقی، نمایش. ۲ ساعت در هفته

پیوست ۲. ویژگی‌های برنامه درسی هنر در کشورهای مورد بررسی

کشور	تمایزها
عربستان سعودی	<ul style="list-style-type: none"> آموزش هنر به یک کلاس مهم در مدارس تبدیل شده است. ساعت آموزش هنر حداقل دو ساعت در هفته است. همه ممنوعیت‌های مربوط به اشکال هنری برداشته شده‌اند. مانند آموزش موسیقی. توجه به ارتباطات هنر و مطالعات اجتماعی. مانند: آموزش شهروندی، هویت اجتماعی-فرهنگی، میراث و تاریخ. هدف آن‌ها تربیت شهروندانی فعال و مستقل با تحصیلات بالا و توانایی تفکر انتقادی و کارآفرین است. بیشتر بر زیبایی و هماهنگی تمرکز دارد، تا تقویت بیان فردی و خلاقیت. توجه بر اهمیت یادگیری هنر و نقش آموزش الکترونیکی تأکید بر اصلاحات آموزش، نتاثرها، موزه‌ها، کنسرت‌ها و نمایشگاه‌ها.
قطر	<ul style="list-style-type: none"> برنامه درسی آموزش هنر براساس برنامه درسی ملی کشور انگلیس با رویکرد STEAM است. ساعت آموزش هنر حداقل دو ساعت در هفته است. توجه به موسیقی تشویق معلمان به ادغام هنرها در آموزش خود توجه به فعالیت‌های عملی و معنادار است و سعی دارند که دانش‌آموزان، دانش علمی را به واقعیت عملی پیوند دهند. تشویق دانش‌آموزان به استفاده از مهارت‌های تفکر انتقادی، خلاق و عملی برای حل مشکلات. استفاده مدارس از فناوری و اینترنت برای دسترسی کامل به محتوا.
عراق	<ul style="list-style-type: none"> توجه به نقش هنر در آگاهی از میراث فرهنگی خود و آگاهی و قدردانی از میراث فرهنگی دیگری.
ژاپن	<ul style="list-style-type: none"> برنامه‌های درسی دوره ابتدایی در ژاپن دو ویژگی مهم دارند: ۱- خیلی مقتدرانه و به تعبیر کارشناسان مختصر و مفید است. ۲- بر رشد همه‌جانبه کودکان تأکید دارد (Okazaki, A., & Nakamura, K, ۲۰۰۳). میزان ساعات اختصاص داده شده به تربیت هنری تقریباً معادل ساعات درس ریاضی است و حدود یک سوم از ساعات آموزشی مدرسه‌های ابتدایی به موضوعی غیرآکادمیک چون هنر، موسیقی و تربیت بدنی، خانه‌داری و فعالیت‌های ویژه اختصاص دارد (آقازاده، ۱۳۸۷). هنر، موسیقی و آموزش جسمانی نقش مهمی در برنامه عمومی آموزشی بازی می‌کنند. کودکان وقت زیادی را به برنامه‌ریزی آماده‌سازی و شرکت در رویدادهای سالانه در سطح مدرسه اختصاص می‌دهند که ارتباط مستقیم با موفقیت‌های علمی ندارند (بختیاری، ۱۳۸۸). در رشته هنر ارتباطی قوی میان آموزش و کتاب‌های درسی این رشته وجود دارد و در بسیاری از موارد، تغییراتی که در کتاب‌های درسی مشاهده می‌شوند، با تغییرات در آموزش هنر تطابق دارند. فعالیت‌هایی ویژه نقش مهمی در برنامه کلی آموزش بازی می‌کنند و شامل فعالیت‌هایی چون شرکت در جشنواره‌ها در سطح مدرسه، رقابت‌ها و مشارکت‌های دانش‌آموزی و دیگر فعالیت‌های اجرایی. معلمان به ویژه در سطح ابتدایی تأکید دارند که نقش آنان بهبود کلی آموزش کودکان است، نه فراهم آوردن آموزش علمی صرف برای آنان (بختیاری، ۱۳۸۷). معلمان به جای سعی در آموزش دانش، باید کاری انجام دهند که کودکان خودشان را تجربه کنند. دانش‌آموز در اکتساب یا فهمیدن اطلاعات منفعل نیست، بلکه معلم با او همدلی می‌کند تا او تشویق شود، به زبان خود دست به توصیف بزند و در مورد معنای مواد بیندیشد (سرکارآرانی، ۱۳۸۱).

هنرکتابخانه

فرهنگستان جمهوری اسلامی ایران
معاونت پژوهشی و هنری

تمایزها	کشور
<ul style="list-style-type: none"> • هنر غالب در این ۵ کشور هنرهای تجسمی است. در این کشورها آموزش هنر در مقطع ابتدایی اجباری و در دبیرستان اختیاری است. • ساعات اختصاص یافته به درس هنر بین ۲ تا ۳ ساعت در هفته است. • آموزش هنر در این کشورها ترکیبی از اکسپرسیونیسم، سواد بصری و فرهنگی است. • این کشورها برای هنرها (و تصاویر اجتماعی) ارزش قائل هستند. زیرا به توسعه شهروندی فرهنگی (به ویژه در فرانسه، یونان و ایتالیا) و کارآفرینی (به ویژه در پرتغال و اسپانیا) کمک می کنند. • احتمالاً برخی از تنش ها در مدارس ابتدایی در مورد آموزش هنر به بحث در مورد اینکه چه کسی باید نقش معلم هنر را ایفا کند برمی گردد. اگر آموزش معلمان در هنر معنادار بود، بحثی نیست. اما در شرایط کنونی این حوزه در مقایسه با سواد زبانی، علمی و فناوری از اهمیت ناچیزی برخوردار است. در دبستان کلاس هنر توسط معلم کلاس ارائه می شود. در مدارس متوسطه، هنرهای تجسمی توسط متخصصان، معمولاً دارای مدرک هنرهای زیبا یا معماری (به دلیل اهمیت طراحی هندسی در مرحله آموزش اجباری، به عنوان بخشی از سنت آماده سازی دانش آموزان برای توسعه حرفه های فنی) مورد توجه قرار می گیرد. • ابعاد کاربردی هنرها و تولید تصاویر نیز موضوعی تکراری است. به نظر می رسد یکی از اهداف مشترک در تمامی برنامه های درسی؛ تجزیه و تحلیل، رسیدن به تولید پروژه ها و ابتکارات خود دانش آموزان است. این نیاز به دانش و شایستگی های قوی معلمان در این زمینه دارد. چیزی که آموزش فعلی معلمان همیشه آن را تضمین نمی کند. 	<p style="text-align: center;">کشورهای جنوب اروپا (فرانسه، اسپانیا، پرتغال، یونان، ایتالیا)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • ساعت آموزش هنر حداقل دو ساعت در هفته است. • همکاری والدین برای حضور در رویدادهای هنری مدرسه و داوطلب شدن در فعالیت های هنری مختلف. 	<p style="text-align: center;">امریکا</p>
<ul style="list-style-type: none"> • ساعت آموزش هنر حداقل دو ساعت در هفته است. • تمرکز بر مسائل زیبایی شناختی • آشنایی با فرهنگ های دیگر • توجه به ارتباط بین هنر و زندگی روزانه • توجه به تأثیر هنر و هنرمندان در جوامع و فرهنگ های گذشته و حال • توجه به آموزش تفکر خلاق و نقاد، مهارت ها و نگرش های اجتماعی و فردی و سواد فناورانه. 	<p style="text-align: center;">کانادا</p>